

ଅଧ୍ୟାପକ କୁଞ୍ଜବିହାରୀ ଦାଶ ଏମ୍. ଏ.

ବୀରଣୀ

ଅଧ୍ୟାପକ କୁଞ୍ଜବିହାରୀ ଦାସ, ଏମ୍.ଏ.

ଏକତମା

ପ୍ରକାଶକ
ନବଭାରତ ପ୍ରକାଶନ
କଟକ-୨

ନୂତନ ସଂସ୍କରଣ
୧୯୫୨
ଏ ଚ ହ କା ର

ମୁଦ୍ରାକର
ବନମାଳୀ ମିଶ୍ର,
ନବଭାରତ ପ୍ରେସ,
କଟକ

ସୂଚୀ

ବିଷୟ	ପୃଷ୍ଠା
ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ଦର୍ଶକବସ୍ତୁ	୧
ଧୀର	୭
ବିଦ୍ୟା ବିଭାଗକୁ ବିଦ୍ୟାପର	୧୨
କଳାପାଦ୍ୟକ ଓ ପ୍ରତିମା	୧୭
ସ୍ଵାସ୍ଥ୍ୟ ବିଦ୍ୟା	୨୦
ଅବିଦ୍ୟା ବିଭାଗ	୨୩
ବିପ୍ଳବୀ	୨୫
ପାଣ୍ଡି	୨୭
ସ୍ଵାସ୍ଥ୍ୟ ସମାନତା	୩୧
ବିଦ୍ୟାପର ପିତୃତ୍ଵ	୩୫
ବିଦ୍ୟା	୩୭
ସ୍ଵାସ୍ଥ୍ୟ	୪୨
ବିପ୍ଳବୀ	୪୭
ବିଦ୍ୟା ଆମେ ଦର୍ଶକବସ୍ତୁ	୪୯
ସାରକାଦ୍ୟ	୫୨
ଶିଳ୍ପୀ	୬୧

ମୁଖବନ୍ଧ

ସଂସାରରେ ମନୁଷ୍ୟର ଜନ୍ମ ଦୁର୍ଲ୍ଲଭ ନୁହେଁ, ସତ୍ତ୍ୱେ କର୍ମ ହିଁ ଦୁର୍ଲ୍ଲଭ । ବଡ଼ ଦେବାର ଉଚ୍ଚ ଆକାଂକ୍ଷା ସମସ୍ତଙ୍କ ମନରେ ଅଛି । କିନ୍ତୁ ବଡ଼ ଦେବାର ସର୍ବଶ୍ରେଷ୍ଠ କୌଶଳ ଅତି ଅଳ୍ପ ଲୋକଙ୍କୁ ଜଣା । ସର୍ବକର୍ମନୁଷ୍ଠାନଦ୍ୱାରା ମନୁଷ୍ୟ ଆତ୍ମୋଲ୍ଲଭର ଚରମ ସୀମାରେ ଉପସ୍ଥିତ ହୁଏ । ଏହାହିଁ ବଡ଼ ଦେବାର ସର୍ବଶ୍ରେଷ୍ଠ କୌଶଳ ।

ଦୁନିଆରେ ଅଗଣିତ ମନୁଷ୍ୟ ଆତ୍ମେ ଦେଖୁଁ ଯେଉଁମାନଙ୍କର ସ୍ୱାର୍ଥ ଛଡ଼ା ଅନ୍ୟ ଓଷ୍ଠରୁ ବସୁ ନାହିଁ । ଯେଉଁମାନେ ସ୍ୱାର୍ଥ ଅପେକ୍ଷା ପରସ୍ପରକୁ ବଡ଼ କରି ଦେଖନ୍ତି, ଜାତି ଓ ଦେଶର ଲକ୍ଷଣ ଲାଗି ଆତ୍ମୋତ୍ସର୍ଗ କରନ୍ତି, ସେମାନେ ଯଥାର୍ଥରେ ଜାତୀୟ ବୀର । ଯେଉଁ ଦେଶରେ ଏ ଭଳି ଜାତୀୟ ବୀର ଯେତେ ବେଶୀ ଅଛନ୍ତି, ସେ ଦେଶ ସେତେକ ବଡ଼ । କେବଳ ଏଇମାନଙ୍କ ଚରଣ ଗନ୍ଧରେ କବିଲେଖନୀ ମୁଖର ହୋଇ ଉଠେ ।

ଜାତୀୟ ବୀରମାନଙ୍କ କର୍ମମୟ ଚରିତ୍ର ପାଠ କଣ୍ଠକମୟ ଆତ୍ମୋଲ୍ଲଭ ପଥର ଉଚ୍ଛ୍ୱଳ ଦାସଶିଖା । ଏହାଦ୍ୱାରା ଆତ୍ମବିସ୍ମୟ ଜାତି ଉଦ୍‌ବୁଦ୍ଧ ହୋଇଉଠେ, ହୃଦଗୌରବ ନବ କଳେବର ପରି ପେରାଅସେ ।

ଅସଂଖ୍ୟ ଜାତୀୟ ବୀର ଆମର ଏଇ ଭିତ୍ତିରେ ଜନ୍ମହୋଇ
 ସତ୍‌କର୍ମଦ୍ୱାରା ଦେଶ ଓ ଜାତିର ମୁଖ ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ କରି ଯାଇଅଛନ୍ତି ।
 କେହି କୃପାଣ ବଳରେ, କେହି ଭୀଷ୍ମରେ, କେହି ଶିବକଳାରେ,
 କେହି ଧର୍ମରେ, କେହି ସାହୃଦ୍ୟରେ ନିଜର ପ୍ରତିଭା ବିରଣ
 ବିକାରଣ କରିଯାଇଅଛନ୍ତି । ଏଇ ବୀରମାନଙ୍କ ଯୋଗୁଁ ଓଡ଼ିଆଜାତିର
 ସକଳ କ୍ଷେତ୍ରରେ ସବୁ ଜାତିର ନମସ୍ୟ ହୋଇଯାଇଥିଲା ।

ଭାରତ ସ୍ୱାଧୀନ ହେବାପରେ ବୀର ଚରିତ୍ର ଚିହ୍ନିତ କବି-
 ମାନଙ୍କର ଏକ ଦୃଶ୍ୟ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ହୋଇଅଛି । ସ୍ୱାଧୀନ ଦେଶରେ
 ପ୍ରକୃତ ଜାତୀୟ ବୀରମାନଙ୍କୁ ରାଜଦ୍ରୋହୀ ଦାଗୀ ଭାବରେ ଲୋକ
 ସମକ୍ଷରେ ଚିହ୍ନିତ କରାଯାଏ । ବ୍ରିଟିଶ ରାଜତ୍ୱରେ ବକ୍ସି ଜଗବନ୍ଧୁ
 ବଦ୍ୟାଧର, ଜୟୀ ରାଜଗୁରୁ, ବିଦ୍ରୋହୀ ପୀରଥଲିଙ୍କ ଗୁଣଗାନ
 କରୁଥିଲେ, ପୁତ୍ରକ ତ ବାଜ୍ୟାସ୍ତ୍ର ହୁଅନ୍ତା, ତା ଛଡ଼ା ଲେଖକକୁ
 କେଲିଦାସ ପୁରସ୍କାର ମିଳନ୍ତା ।

ଓଡ଼ିଆଜାତିର ଗୌରବମୟ ପୁନରୁତ୍ଥାନ ପ୍ରତି ଲକ୍ଷ୍ୟରଖି
 ପ୍ରଳେପ କବିଦ୍ରୀ ଓ ଇତିହାସରୁ କେତୋଟି ଉପାଦେୟ
 ବିଷୟବସ୍ତୁ ସଂଗ୍ରହ କରି ‘ବୀରଶା’ରେ ଦେଇଅଛି । ଜାତିହିତାକାଂକ୍ଷୀ
 ଯୁବକବୃନ୍ଦ ଏହାର କିମ୍ବଦନ୍ତୀ ଆଦର କଲେ ଶ୍ରମ ସାର୍ଥକ ମନେ
 କରିବ ।

ଲେଖକ

ଶାରବେଳ ଦର୍ଶବିଜୟ

ଚଳ, ଚଳ ଦୁର୍ଜୟ ବାହୁନୀ

ନାଚେ ବିଜୟ ତୁମର ବୃଷାଣେ

ତୁମ ଡାଲ ତଳେ ଦେଖ ମୁକ୍ତି,

କୋଟି କୋଟି ଜନ ସୁଖ ସୁପ୍ତି,

ଜାତି ଇଚ୍ଛତ ତୁମ ଭୁଜରେ

ଧନ ସମ୍ପଦ ସଦରଜରେ

ଦେଶ ଉନ୍ନତ ତବ ଆସେ

କୋଟି ବରିତା ମଧୁର ହାସେ

ଅର ସତନ ଦୃଷ୍ଟି ଲାସେ

ଲେଖ ଲଭହାସ ଦେଖ ନିଶାଣେ

ଚଳ, ଚଳ ଦୁର୍ଜୟ ବାହୁନୀ ନାଚେ ବିଜୟ ତୁମର ବୃଷାଣେ ।

ଚଳ, ଚଳ ଦୁର୍ଜୟ ବାହୁନୀ

ଲେଖ ରକ୍ତେ ଅମର କାହାଣୀ

ତୁମ ସାହସ ମୁକତି ପ୍ରମୁ
ଜାତି ଗଉରବ ବୁକୁ ଦମ୍ଭ
ଆଶା ଭରସା ତୁମର ଅସ୍ତ
ପ୍ରାଣ ଚଳି ସଂଗ୍ରାମ ମନ୍ଥ
ତୁମ ବୀରପଣ ଦେଶ ଶକ୍ତି
ଶର ଜଗାଏ ନିଶିଳ ଭକ୍ତି
ମନ ବଳ ଜାତି ଅନୁରକ୍ତି

ଆଜି ଦେଶାଏ ସିଂହ ଗୁହାଣୀ

ଚଳ, ଚଳ ଦୁର୍ଜୟ ବାହୁନୀ ଲେଖ ରକ୍ତେ ଅମର କାହାଣୀ ।

ଚଳ, ଚଳ ରେ ଅମର ବାହୁନୀ

ଆମେ ଶାସିବା ଭାରତବର୍ଷ

ଦଳ ଦୁବଳ ଭୟ ଭାରତେ ।
ଅଣ୍ଟ ଦେଶର ଶାସନେ ଗୁରୁତା
କୃଷ୍ଣ- ନୀତି କଉଶଳ ବୁଦ୍ଧି
ଯୋଗେ ନିରାପଦ ରାଜ ରାଜି
ସେନା ଶୂଳା, ସାମଦଣ୍ଡ
ଭେଦେ ବରଷା ଶୁଭ୍ର ପଣ୍ଡ
କେବେ କ୍ଷମାଶୀଳ କେବେ ଚଣ୍ଡ

ହୃଦେ ସାହସ, ବଦନେ ଦୃଷ୍ଟି

ଚଳ, ଚଳ ରେ ଅମର ବାହୁନୀ ଆମେ ଶାସିବା ଭାରତବର୍ଷ ।

ଚଳ, ଚଳ ଦୁର୍ଗନ୍ଧ ବାହୁନୀ

ଘୋର ବନ୍ୟାରେ ଯଥା ବାହୁନୀ

ତାଳେ ଗୋଦାବରୀ ତାଳେ ବୃଷ୍ଟା

ମରୁ ଝଡ଼ ଝୁଦେ ବହି ଭୃଷ୍ଟା

ଅକ୍ଷି ତାଳେ ହିମାଚଳ ଶୂଙ୍ଖ

ଯେତେ ବିଦ୍ଧ ବିପଦ ତୁଙ୍ଗ

ଅକ୍ଷି ତାଳେ ଚଉଦଗ ଦୃଷ୍ଟେ

ଯେତେ ଦେଶ ଏ ଭାରତବର୍ଷେ

ଦେଶ ଆମର ଶତ୍ରୁ ଶୂର୍ଣ୍ଣେ

ନାହିଁ ଶତ୍ରୁ ଯେ ସଦେ ନୟନ

ଚଳ, ଚଳ ଦୁର୍ଗନ୍ଧ ବାହୁନୀ ଘୋର ବନ୍ୟାରେ ଯଥା ବାହୁନୀ ।

ତାଳିଦିଅ ଅଛାଳି ନଗର

ଚଳ ଚଳ ରେ ପ୍ରଳୟ ସାଗର

ଏଥୁ ଚଣ୍ଡ ଅଶୋକ ଉଦୟ

ଘୋର ପ୍ରତିଶୋଧ ରୁହେଁ ହୃଦୟ

ସାତ ବାହନ ତୋଳିଛି ଝଣ୍ଡା

ତାର ଶିରେ ସଜାଅ ରେ ଖଣ୍ଡା

କର ଅସକ ମୂଳକ ଧୂଂସ

ନାଶ ଶ୍ରେଷ୍ଠକର ଶୁକ୍ଳବଣ

ଖେଦ ରଖନା ମଗଧ ଅଂଶ

ଜାଳ ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ଯଶ ଜାଗର

ତାଳି ଦିଅ ଅଛାଳି ନଗର ଚଳ ଚଳ ରେ ପ୍ରଳୟ ସାଗର ।

ଦିଅ କଲ କରୁଣଳେ ଶୁଦ୍ଧି

ଅରି ମୁରବ ଏକତା ଭଲ.

କର ଦୁବଳ ମନେ ଆଦାତ
 ଝୁରୁ ଲେଉଟ ରକ୍ତ ପ୍ରସାତ
 ତଳେ କୁଅଁ ନାହିଁ ଅରି କନ୍ୟା।
 ହେଉ ରୂପ ଯଉକନେ ଧନ୍ୟା।
 ଯାର ମୁକୁଟ ରୂପେ ଏ କରଣ
 ମୋତି ମଣି ଦେଇ ଧଣେ ଶରଣ
 ତାରେ ରଣ, ବିଦ୍ରୋହ ମରଣ

ଆଜି ହେଉ ରେ ଜେହମଲ

ଦିଅ କଲ କରୁଣଳେ ଶୁଦ୍ଧି ଅରି ମୁରବ ଏକତା ଭଲ ।

ରଘୁ ମାଜାତା ଭଗୀରଥର

ଦିଗବିଜୟ ଯାହା ସୁମର

ହେଉ ଧାର୍ମିକ ଅବା ପାମର
 ଦିନେ ଅତିଥ ହୋଇବ ପମର
 ଯେହୁ ତାଳଦ ଏ ବୁକୁଁରକତ
 ହୋଇ ଜନ୍ମରୂପିର ଭକତ
 ଯେହୁ କରଇ ସକଳ କର୍ମ
 ଶର ଅନୁସରି ବାର ଧର୍ମ
 ବୁଝି ଜାଣି ରକ୍ତ ମର୍ତ୍ତ୍ୟ

ସେହୁ-ନଶ୍ୱର ଭବେ ଅମର

୧ ରଘୁ ମାଜାତା ଭଗୀରଥର ଦିଗବିଜୟ ଯାହା ସୁମର ।

କ ଦୁପ୍ତ ଜାଗୟ ବାହାମା

ଶର ଶାରବେଳ ଶର ବଚନେ

ସେନା ସାଗର ଉତ୍ତଳେ ରଙ୍ଗେ

ଅବା ପ୍ରଳୟ ସବନ ରଙ୍ଗେ

ମହି ବଡ଼ବା ବଢ଼ି ସେନାମା

ଦୋର ଦୁର୍ଣ୍ଣା ସହୀ ଗୁମାମା

ଭହି ସଦାକ ସାଗର ସ୍ତୋତ କ

ଚଳେ ଶତ ଶତ ସାଦା ସୋତ କ

ଝଳେ ଶତ୍ରୁଗ ଅରୁଣ କରଣେ

ହୃଦେ ଭର ବିଶ୍ୱାସ ଝନନେ

ଭେଷ ଶଙ୍ଖ କାହାଳୀ ସୁନନେ

ଜାଗେ ଜାତ ଉଦ୍‌ଭାସ ରଚନେ

ଚଳେ ଦୁପ୍ତ ଜାଗୟ ବାହାମା ଶର ଶାରବେଳ ଶର ବଚନେ ।

ଦେଖି ଶାରବେଳ କାଳ ବଢ଼ି

ସାଦେ ବଦଳ ସାତକଣ୍ଠୀ

ଦେଖି ସୈନ୍ୟ ସାଗର ସାଣ୍ଠୀ

ଭାତ ଦୁଦୟେ ଜାଗିଲ ଜାତ୍ୟ

ଦେଖି କୋଶଳ, ଲୋଷଳ ସୈନ୍ୟ

ହୃଦେ ଜାଗିଲ ଶତ୍ରୁ ଦୈନ୍ୟ

ବାର ପ୍ରତାପୀ ସବନ ଦୀପିତ

ଭାର ଶୌର୍ଯ୍ୟ ହୋଇଲ ଦମିତ

ଶ୍ରେଳ ମଥୁରା ଗବ ଦମିତ

ବଦରର ଦର୍ଭ କି ବଣ୍ଟି ?

ଦେଖି ଶାରବେଳ କାଳ ବଢ଼ି ସାଦେ ବଦଳ ସାତକଣ୍ଠୀ ।

ଗିରିଦେବୀ ଦୁର୍ଗମ ଦୁର୍ଗ

ରାଜଗୃହ ରାଜଧାନୀ ସ୍ବର୍ଗ

କାମେ ଶହୁନାମେ ଯେ ମିତ୍ର
 ଡାରେ ଦମିଲେ ନୁହେଁ ଚନ୍ଦ୍ର
 ଦେନି ପଟୁଆରେ ଜିନ ମୁଣ୍ଡି
 ହେଲ ସମ୍ରାଟ ଜୟ ପୁଣି
 ହୁମା- ଚଳ ବନ୍ଧାଳ ବରଣ
 କୁମା- ରାଜା କଲ ପଲ ବରଣ
 ବେନି ସାଗର ହୋଇଲେ ଗୁରଣ

ଅବତରିଲ କି ଅପବର୍ଗ ?

ଗିରି ଦେବୀ ଦୁର୍ଗମ ଦୁର୍ଗ ରାଜଗୃହ ରାଜଧାନୀ ସ୍ବର୍ଗ ।

ମହା ବିଜୟ ପ୍ରସାଦ ଶିଖରେ

ଭଞ୍ଜେ କଳିଂଗ ବୀର ବଞ୍ଚା

ଧନ ସମ୍ପଦେ ପୁରୁ ଭବନ
 କଳା ସଙ୍ଗୀତେ ଭରା ଜୀବନ
 କାହିଁ ଚନ୍ଦ୍ରର ଗୁହା ନିକର
 କାହିଁ ପରିଣା ଗୋପୁର ଶିଖର
 ଧର ଭ୍ରାତର ରାଜବନ୍ଧ
 ଡୋଳି ସତ୍ୟ ମୈତ୍ରୀ ମନ୍ଦ
 ଧନ ମାନ ସମ୍ମାନ ଢଳ

ଦେଇଥିଲ ଖାରବେଳ ଖଣ୍ଡା

ମହା ବିଜୟ ପ୍ରସାଦ ଶିଖରେ ଭଞ୍ଜେ କଳିଂଗ ବୀର ବଞ୍ଚା ।

୧/୧୧

ହୁଁ କେକା କଳ କାକଳି ହେଲେ ଉହୁଲେ କାନନ ବାଧୁକା
ସର୍ବେ ସର୍ବେ ସ୍ବର୍ଣ୍ଣ ବର୍ଣ୍ଣେ ଅରୁଣ କରଣ ଦୀପିକା

ଭ୍ରମର ଭ୍ରମିତ କୁସୁମ କୁସୁମ
ହୋମାନଳ ଧୂମ ବିମଳନ ଦ୍ରୁମ

ପ୍ରକୃତ ଶୋଭା ଲିପିକା ।

କରଣ ଅରୁଣା ଦଧୀଶ କରୁଣା ଦୟା କୁହୁକୁହ ଗୀତକା ।

ଆଲୋକିତ କରି ପ୍ରଭାତ ଆଲୋକ ମୁକୁଟ ରତନ କରଣେ
ତପୋବନେ ଅବତରଲେ ଇନ୍ଦ୍ର ବେଦନା ମଥୁରା ନୟନେ

କେସନ କହିବେ ନ ପାରିଲେ କଳି
“ଦେବତାର ଲଗି ଦଥ ଦେହ ବଳ”

ଦାରୁଣ ତରୁଣ ଜୀବନେ
ରୁଣ୍ଡ କରେ କେ ପୁଣ୍ଡିଚନ୍ଦ୍ର ପାରିଜାତ ଦଳେ ଚରଣେ ?

ରବିବର ସମ ଗଉର ଅଙ୍ଗ ସାଧନାର ଢେଙ୍କେ ଝୁଲିବେ
ବସୁର ଯେତେ ସୁଷମା ଯେସନ ଶ୍ରୀମୁଖ ମୟୁଖେ ବକଶେ

ଶକ୍ତିର ଏ ଯେ ମହା ହିମାବଳ
ଉଦ୍ଧର ଅତି ଅତିଳ ସାଗର

ତ୍ୟାଗର ମହିମା ବ୍ୟସେ
ଲେମବୁଝୁଁ ଝରେ ଉଦୟ କରଣ ହୃଦୟର ଚର ହରଷେ ।

ଅମର ପୁରର ଗୌରବ କାହିଁ ନର ସୌରଭ ଦଳନେ
ସ୍ଵାର୍ଥ ଶରଣ ମାଗିବି ମରଣ ମହା ମାନବର ଚରଣେ ?

ସ୍ଵର୍ଣ୍ଣ ସ୍ଵରଗ ଧ୍ଵଂସୁ ଅସୁର
କରିବି ନାହିଁ ମୁଁ କର୍ମ ପଶୁର

ମରିବି ଗହନ କାନନେ
କରିବି ନାହିଁ ମୁଁ ପାତାଳ ପତନ ଦେବର ଦେବତା ଅସନେ ।

କେ ମାଗେ ଶରଣ ଅଳ ବସନ ଧନ ଲଗି କେହୁ ଭିକାରୀ
ମାଗଇ ଜୀବନ ଶତ୍ରୁ ଅଧମ ସତ୍ୟଶିବର ଶିକାରୀ

ସ୍ଥାନ ନୋହୁ ହୃଦ ମୃତ୍ୟୁ କାତର
ଘାତ ନୋହୁ ମନ ସ୍ଵାର୍ଥ ବିକଳ

ପ୍ରାଣ ନୋହୁ ସାନ କାହାର
ଶଶି ହସିଉଁ ଉଦାର ଅମର ମୃତ୍ୟୁ-ତମରୁ କାହାର ।

ଦୟାକର ସୋଗନିଦ୍ରା ଶୁଦ୍ଧି ଦେବରାଜେ ବର ଅଦରେ
 ବୋଇଲେ ବୁଝିଲି କି ଇହରା ଉଠେ ଦେବତା ମାନସ ସାଗରେ
 ସାର୍ଥ ଜୀବନ ରକ୍ତେ ମୋହର
 ସିନ୍ଧୁ ହୋଇଲେ ଏକ ଦୁଶଦଳ

ମାଟିର ପ୍ରସାସ ତେଜରେ
 ଅଳ୍ପ ଯେ ସଦା ସ୍ମରଣ କି ଅସବରଣ ଲେଟେନା ପଦରେ ?

ମୟ କାମଧେନୁ କ୍ଷୀର ବରଷଣେ ଉଦର କରେ ଧରଣୀ
 ସୁଗର ଶସ୍ୟ ମଣିଷ ହାସ୍ୟ ବିଧାତା କୃଷକ କରଣୀ
 ପ୍ରତିଦାନ କିସ ଦିଏ ନର ଗୁର ?
 ତାରଲେ କାହାରେ ଧନ୍ୟ ଢାହାର
 ଜଗ୍ଗ ଜହ୍ନର ତରଣୀ;
 ଧନ୍ୟ ଜୀବନ କଣ୍ଠକହିନ କରେ ଯେ ଦେବତା ସରଣୀ ।

ଭଜେ ଭଜେ ବଳିଦେଇ ସୁଜୀବନ ଜଳିଯାଏ ଯେଉଁ ବଳିତା
 ମରେ ଯେ ଝରଣା ମରୁରୁମି ଖାରେ ଜଳଧାର ଧାର ଢାଳି ତା
 ହଜେ ଯେ ବଞ୍ଚିବ ବରଷି ବରଷି
 ଢାଳି ଅମୃତ ଅସ୍ତ୍ର ଯେ ଶଶୀ

ସେ ସେ ଜୀବନର କବିତା
 ଶିଖର ଶିଖେ ବିଶ୍ୱର ହୃଦେ ଧନ୍ୟ ଜୀବନ ବଳିତା ।

ସହସା ଚହଲେ ଅକାଶ ଚହଲେ ଅଶ୍ରୁ ଅକୁଳ କାନନ
ନିଭେ ହୋମାନଳ ତେଜି କଳ କଳ ଅଚଳ ନଦୀର ଜୀବନ ।

ମଉଳି ଗଲ ଯେ ଧଉଳି ଅନନ
ସଉତ କୁସୁମେ ଦବସ ରୋଦନ

ହରିଣ ଚକତ ମୃନ

ଶିଷ୍ୟ କୁମାରେ ଭାଷିଲେ ମୁନୀଶ ମହାଭାବେ ମନ ମଗନ ।

“ଜୀବନ ନୁହଇ ମୋହର ମୋହର ବଶେ ଭାଷେ ଯାହା ଜଗତ
ପର ଉପକାରେ ବଳ ଦେଲେ ତାରେ ମୂଢ଼ ବଢ଼ଇ ନରତ ।

ଜୀବନେ ଅର୍ଥ ତଳେ ନାହିଁ ଯା’ର
ବଡ଼ ମଣେ ସେହୁ ଜୀବନ ତାହାର

ପର ସେବା ବଡ଼ ବିରତ

ତପବଳେ ବିଭୁ ଆଦେଶ ଆସିଛି ନ ହୁଅ ବସୁ ଆରତ ।”

ଜଳିଲ ଅଗୁରୁ ଗୁଗୁଲୁ ଧୃପ ଚନ୍ଦନ ଫୁଲ ବାସନା,
ମୁନି ଯୋଗାସନେ ହରିନାମ ଧ୍ୟାନେ ହଟିଲ ନିଶିଲ ବାସନା;

ମୁଦ୍ରତ ଅଖି ସ୍ମିତ କମଳ
ଲଲଟେ ବିକଶେ ଜ୍ୟୋତି ଶତଦଳ,

ଦଧୀଃ ସମାୟ ସାଧନା

ଭାଷେ ଉଡ଼ିତ ଅଙ୍ଗେ ଜଡ଼ିତ ମହା ଆଦର୍ଶ କଳନା ।

ପରମ ବ୍ରହ୍ମ ପୁରତ ମୂର୍ତ୍ତି ମୁନି ଧ୍ୟାନ ପଥେ ଉଦୟ
 ବ୍ରହ୍ମ ରକ୍ତିଃସୁଚି ବ୍ରହ୍ମର ଜ୍ୟୋତି ସେ ମିଳନେ ଅଥୟ ।
 ଦାସ ଅସୁର ଉଚ୍ଛ୍ଵଳ ଜ୍ୟୋତି
 ମଧ୍ୟେ ମିଶିଲ ମୁନି ତେଜ ମୋତି,
 ସ୍ଵର୍ଗ ଘୋଷିଲ ବଜୟ,
 ସୁକିଲେ ପୟରେ କୁସୁମଆସାରେ ଗନ୍ତବ୍ୟ ଦିଗ୍‌ବଳୟ ।

ବକ୍ସି ଜଗବନ୍ଧୁ ବିଦ୍ୟାଧର

ଭୈରବ ରବେ ଅଶନି ସେଦନ
 ଘୋଷିଲା ଖୋରଦା ପ୍ରାନ୍ତରେ
 ନିଜ ଭୈରବ ତେଜ ଗୌରବ
 ମନ୍ତ୍ର ମଧୁର ମନ୍ତ୍ରରେ ।
 ସୁପ୍ତ ପାଇକ ଦୃପ୍ତ ବମକେ
 ଦାସ ହେଲେ ସେ ଇଙ୍ଗିତେ,
 ବରୁଣେଇ ଗୁଡ଼ା ଗଢ଼ି ଉଠିଲା
 “ଜୟ ଉଲ୍ଲଳ” ସଙ୍ଗୀତେ ।
 ଛିଲ କର ହେ ବନ୍ଧନ,
 ଭିଲ କର ହେ ଛନ୍ଦନ,
 ସ୍ବାଧୀନତା ଲଭେ କେଉଁ ଜାତି କେବେ
 କର ଶିଶୁ ସମ ହିନ୍ଦନ ?

ଅତ୍ୟାଗୁରୁର ହଟିକା ଗରଜେ
 ପୈର୍ଯ୍ୟ କରଜେ ଅନ୍ତର,
 ଶ୍ୟାମ୍ ରକତେ ଲେହନ କର ହେ
 ଖୋର୍ଦ୍ଧାର ବନ ପ୍ରାନ୍ତର ।
 ଧନ୍ୟ ହେଉ ଏ ଧରଣୀର ଧୂଳି
 ସାହସୀ ଶୋଣିତ ବିନ୍ଦୁରେ
 କାଳର ଲଲଟ ଶୋଣିମ କର ହେ
 ପାଇକ ଖାରଦି ସିନ୍ଦୁରେ
 ବିପ୍ଳବ ଚର ଗୌରବ,
 ସ୍ବାଧୀନତା ତାର ସୌରଭ,
 ନ ଲେଉଟୁ ଶରଣ କାମ୍ୟ ମରଣ-ବିଜୟ ବରଣ ବୈଭବ ।

ମୃତ୍ୟୁ ବାରର ମୁକ୍ତି ଜୀବନୀ
 ନ ସହେ ବିଦେଶୀ ଲଞ୍ଚନା,
 ସ୍ଥାନ ଶାସକର ସୁନା ଶୃଙ୍ଖଳ
 ବନ୍ଧନ ଲବେ ବାସ୍ତନା ।
 ଜାତୀୟ ଦେବତା ବଜ୍ର ବାରତା
 ଇତିହାସ କର ରଞ୍ଜନ,
 ଭାବିବି ପଛେ ନାହିଁ ନାହିଁ ଦିନେ
 ଓଡ଼ିଆ ବରଷା ଗଞ୍ଜନ ।
 ଶହ ଗରବ ପବନ,
 ଧୂସ କର ହେ ଜାଗ୍ରତ,
 ଉଷ୍ମ କର ହେ ବରଷା ଶାସନ ରଣ୍ଡଗଜପତ ଲଞ୍ଜନ ।

ଦୁମାତଳ ସାଥେ କୁମାରିକା ଯା'ର
 କରୁଥିଲା ପଦ ବନ୍ଦନ,
 ଗବ'ଭରେ ଯେ ବୋଲୁଥିଲା ଦେହେ
 ବଇଗୁ ରକତ ଚନ୍ଦନ;
 ବିଶ୍ଵ ମୁକୁଟେ କୀର୍ତ୍ତି ଲୋ ଯା'
 ଭାସୁର ସମ ଭାସୁର,
 କିଙ୍କର ସେଇ ତସ୍ତର ପଦେ
 ଦୁର୍ଗତି ଅତି ନିଃସ୍ଵର ।
 ଜାଗ ଦୁର୍ଭୟ ଦୁର୍ବାର,
 ଅରି ଧୁମକେତୁ ସର୍ଦ୍ଦାର,
 ରଣଭୂମେ କେବେ ନତ ହୋଇନାହିଁ ଉଲଟ ଶିର ଖୋର୍ଦ୍ଧାର

ପରାଧୀନତାର କଳଙ୍କ ଜଳୁ
 ମାତୁଭୂମିକ ଉଦ୍ଧର,
 ଶିରେ ଉଗ୍ରବାନ, କରେ କରବାଳ
 ହୃଦୟେ ସାହସ ସମ୍ବଳ ।
 ବିଦ୍ଵେ ଦଥ ହେ ରକତ ଅର୍ଦ୍ଧ
 ବିପଦେ ଦଥ ହେ ସମ୍ମାନ,
 ଦୁଃଖେ ଅଦର ଯାତନାରେ ବର
 ଏ ଜାତିର ହେବ ଉଦ୍ଧାତନ ।
 ଦନ୍ୟା ନ ତରୁ ଯୌବନ,
 ଝଞ୍ଜାରେ ଗୁଳ୍ମ ସ୍ୟନ୍ଦନ,
 ଦୁର୍ଗମ ଗିରି ଲଘିଲେ ବାର ରହିବ କି ଜାତି ବନ୍ଧନ ?

ଚରସେ ରଶ୍ମି ବକ୍ସିର ବାଣୀ
 ଦୁର୍ବଳ ଜାତ ଅନ୍ତରେ,
 ସ୍ବନନ ସ୍ବନନ ଶବ୍ଦଗ ସଜନ
 ଧାଇଁଲେ ଶୋଭା ପ୍ରାନ୍ତରେ ।
 ଲକ୍ଷେ ପାଇକ ରକ୍ତେ ରକ୍ତେ
 ମୁକ୍ତି ଉଦ୍ଧତ ସ୍ବପନ,
 ଏକ ସ୍ବପ୍ନେ କରେ କାହାଣୀବଳୀ
 ଜଗନ୍ନାଥର ବନ୍ଦନ ।
 ଭୈରବ ଭେଷ୍ମ ଲଳିତ,
 ବଜ୍ର ବିଜୁଳି ସଙ୍ଗୀତ,
 ଏକଦାର ବଳେ ଜାତ-ଧୂଜା ତଳେ ଗଜପତି ରାଜା ବଳିତ ।

ରଣରଙ୍ଗର ଶିଫା ଶବଦେ
 ଅତଳ ଅରି ଅନ୍ତରେ,
 ଘୋର ହୁଙ୍କାରେ ଧନୁ ଟଙ୍କାରେ
 ଲାଗିଲେ କାନନେ, କନ୍ଦରେ ।
 ହିଲ ଭଲ ଅତ୍ୟାଶ୍ଚର୍ୟ
 ସ୍ଥାନ ବନ୍ଧନ ଦୁର୍ବଳ,
 ସ୍ବାଧୀନ ମୁକୁଟେ ହସିଲ ଦ'କୋଟି
 ପ୍ରସାର ଜନନୀ ଉଲ୍ଲସ ।
 ବ୍ରତୀଶ ଉଦୟ ଉଜ୍ଜ୍ବଳ,
 ଲୋପ ଗୋଳା ରଣ କୌଶଳ,
 ବାନ୍ଧିଲ ପୁଣି ଜନନୀ ଚରଣେ ରକ୍ତଶୋଷଣ ଶୂନ୍ୟ ।

ମୋଗଲ ବର୍ଗୀ ଲଣ୍ଠନ ହୃଦେ

କରିଥିଲା ଭାତ ସଞ୍ଚାର,

ହୃଦ ବ୍ୟବହାର ଭୁଲିଲା ମୋ ଜାତି

ଶୁଣି ବୁଝିଶୁର ହୁକାର ।

ଶତ୍ରୁ ଶତ୍ରୁ କଲେ ଉତ୍ତଳ

ଛୁଳୁମସ୍ତ୍ରା ଲମ୍ବୁନା,

ଦାନତମ ଆଉ ଦାନବଳ ବୋଲି

ସହର ଅଶେଷ ଗଞ୍ଜିଶା ।

ନାହିଁ ଶତ୍ରୁଲତର ଚଣ୍ଡିତା,

ଦଶିଣକବାଟ ଶତ୍ରୁତା,

ସଂପତ୍ତି ସିଂହ ନାତି କୁଲି ହାପୁ ସରସୀନ ଦେଶେ ଦଣ୍ଡ ତା ।

ମୁକ୍ତିର ଶେଷ ଉତ୍କଳ ଦାସ

ନିଭିଲା ଝଟିକା ନିଃଶ୍ଵାସେ,

ଦୋର ଅନ୍ଧାର ଭୁବିଗଲ ଜାତି

ଲଞ୍ଜା ଶାସନ ବିଶ୍ଵାସେ ।

ସେଇଦିନୁ ଆଉ ଶତ୍ରୁଗ ଡୋଳିନି

ମୁକ୍ତି କରିନି ସନ୍ତାନ,

ଉତ୍କଳ ଶେଷ ରଶ୍ମି ବକ୍ସି

ଅସ୍ତ୍ର ଅବଳେ ନିର୍ଦ୍ଦାଶ ।

ବିପ୍ଳବ ନୁହେଁ ବବର

ସମ୍ବଳ ଜାତି ଗବର

ଜାଗ୍ରତ ହେବେ ମହାବୀର କେବେ ଶଶଧର ଯଥା ସବର ?

କଳାପାହାଡ଼ ଓ ପ୍ରତିମା

“ବନ୍ଧୁକାର ଅମୃତ ଜୁଆରେ ଭାସି ଉଠେ କ୍ଷୀଣ ଅଙ୍ଗଭା,
ସ୍ମୃତ୍ୟ ଗଙ୍ଗା ଦୁର୍ଗଧା ଧାରେ ଧାରେ ଦୋଳାୟିତ ମାଲୋପୂଜ ଯଥା ।
ନୁହେଁ ମୁହିଁ ରୂପର ପୂଜାରୀ ଶିଳ୍ପ-ରକ୍ତ ନୁହେଁ ଗୋ ପାଷାଣି
ନୁହେଁ ମୁହିଁ ଭାସ୍କର୍ଯ୍ୟର ଦାସ ଶୁଣେ ନାହିଁ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟର ବାଣୀ ।
କ୍ଷରଦର ଶେଫାଳୀ କମଳ ବସନ୍ତର ମୁକୁଳ ମଞ୍ଜରୀ
ବରଷାର ସୁରଭି ମଞ୍ଜିକା ଦିଏ ମୁହିଁ ରକ୍ତ ସଦେ ଦଳି ।
ଶୁଣେ ନାହିଁ ବସନ୍ତ ଗଜାର ଦରକାରେ ବୋକିଲା ମୁହୂର୍ତ୍ତନା,
ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଅଶ୍ୱିବ ମିଳନେ ଲଢ଼େ ମୁହିଁ ବିପ୍ଳବ-ପ୍ରେରଣା ।

ମଳୟର ଯେନ ପରଶେ ରକ୍ତେ ରକ୍ତେ ନାଚେ ମୋର ଝଞ୍ଜା,
 ରୂପ-କୁଞ୍ଜ ଧୂସ ଲଗି ହୃଦେ ଅଗ୍ନି ସ୍ଵରେ ତାକେ ମୋତେ ଲଞ୍ଜା ।
 ମନ୍ତ୍ର ରବେ ଭ୍ରମ ବଜ୍ର ଯେବେ ମରଣର ଆଶେ ନିମନ୍ତଣ
 ଅଗ୍ନିପାତ ଉନ୍ମତ୍ତ ଭୂକମ୍ପ ସଙ୍ଗେ ଯେବେ ଲରଇ ନର୍ତ୍ତନ,
 ଦାବାନିର ରୁଷ ଭେରା ଯେବେ ଗର୍ଜିତେ ପ୍ରଳୟ ଉଚ୍ଛ୍ଵାସେ,
 ଜଟାଜୁଟ ଜଟିଳ ଧୂର୍ଜଟୀ ମାତୃତେ ଯେବେ ଉଚ୍ଛ୍ଵା ଦାସେ ।
 ଆନନ୍ଦର ଉରଲଗି ସ୍ତୋତ ପ୍ରତି ଅସ୍ଥି ଦିଏ ମୋ ଉଦ୍‌ଗାର
 ପୂଜା ଲଗି ରକ୍ତଜବା ମୋର ବକ୍ଷ ଉଡ଼ି ଶତେ ଦିଏ ବାଣି ।
 ଦଂଶେ ଏ କି ଦୁର୍ବଳତା ଆଜି ଦାସାଣର ପ୍ରତିମା ଦର୍ଶନେ !
 କଟାକ୍ଷର ଶାସ୍ତ୍ର ଶାରସ୍ଵତୀ ମନ୍ତ୍ର ମୋର ଇସ୍ଵାତ ଯୌବନେ
 ପାଶାଣ ସେ ପାଶାଣ ପାଶାଣ ନୁହେଁ ନାଶ ନୁହେଁ ସେ ଉଦ୍‌ଗୀ
 ସ୍ନେହ ପ୍ରେମ ଦୁର୍ବଳ ବିକାର ଧନ୍ୟ ତାରେ ପାରେ ଯେହୁ ଧୂସି ।
 ନୁହେଁ ମୁଁ ରୂପର ପୂଜାରୀ “ଧୂସ କର ଧୂସ ସୈନ୍ୟଗଣ,
 ଶର ଏକ ପାଶାଣୀ ଲଳନା ଟଳାଇବ ଇସ୍ଵାତ ଯୌବନ !”

ଚନ୍ଦ୍ରକାର ଇନ୍ଦ୍ରଜାଲ ବଳେ ବୋଲଇ ସେ ସଜୀବ ପ୍ରତିମା
 “ସୁଦ୍ର ଗାଠ ବୁଝଇ କି କେବେ ସତ୍ୟ-ଶିବ-ସୁନ୍ଦର ମହିମା ?
 ଶକ୍ତି-ଦୃଢ଼ ହେ କଳା ଯାହାଡ଼ ଶୂନ୍ୟ ତୁ ଧରିବୀ ପଟର
 କି ବୁଝିବୁ ତ୍ରାମର ଗୁଞ୍ଜନ କୁଜନ ବା ବସନ୍ତ ଦୁଇର ?
 ଚନ୍ଦ୍ରକାରୁ ଝରେ ଯେ କବିତା ମଳୟରୁ ଝରେ ଯେ ସଙ୍ଗୀତ
 ପୁଷ୍ପ ହୃଦ ପୀୟୂଷ ମୁର୍ଚ୍ଛନା ବୁଝଇ କି ଜରଦଗବ ଚିତ୍ତ ?
 ପ୍ରଗତିର ଘୋର ଶବ୍ଦ ଆରେ ଶ୍ଵଶେ ଯୁଗେ ଦୃଶିବ ଜଗତ
 ଉଦ୍‌ଗୀତ ତୁ ବୋଲିବୁ କହ୍ନେକ ସତ୍ୟର ଚିତ୍ତ ବସତ ।

ଏକଜନ୍ମ କେତା ଲିଖନେ କେତେ ଚିନ୍ତା ଅସର କବର
 ପାଟିପଡ଼େ କେତେ ଢଳେକେ ତୁଳୀ ମୁନେ ପାଗଳ ସିଲ୍ଲୀର ।
 ଅନ୍ତୋଳିତ କେତେ ଚନ୍ଦ୍ରକିର ନନ୍ଦନର ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ନିହାଣେ ।
 ସୃଜେ ଯେହୁ ସ୍ଵର୍ଗର ମାଧୁରୀ ସୃଜନର କେଦନା ସେ ଜାଣେ ।
 ବ୍ୟଥାକ ମେ ଅମ୍ଭା ସ୍ଵର୍ଗପୁରେ ପୃଥ୍ବୀର କଳଙ୍କ କୁବର୍ମେ
 ଧର୍ମ ନାମେ ପୃକ୍ତିଛୁ ଆତଙ୍କ ବୋଲିଛୁ ଯେ ପଦ ବାରଧର୍ମେ ।
 ଶକ୍ତି ପଦ ରକ୍ତେ ଅଛି ତୋର ହର ଦୁଃଖୀ ଆଶିର ଯନ୍ତ୍ରଣା
 ସେ ବାରଦ୍ଧ ଧର୍ମର ପୂଜାରୀ ଜଗତର ଯେତେ ମହାମନା ।”
 “ଧ୍ୟୁଂସ କର, ଧ୍ୟୁଂସ ସୈନ୍ୟଗଣ, ରୁଣ୍ଡି କର ଏ ନାଗ ପ୍ରତିମା”
 କୁହୁଞ୍ଚିବା ରଖଇ କି କେବେ ପଦ୍ମାବତ ରୂପଶ୍ରୀ ବଢ଼ିମା ?
 ଗଢ଼ି ଧରି ଇସ୍ପାତ ମୁଦ୍ରାର ମୂର୍ତ୍ତି ଅଙ୍ଗ କଲ ସେ ବିଷତ
 ଦସି ବୋଲେ ପ୍ରତିମାର ଅମ୍ଭା “ଆମେ ଚିର ଅମୃତ ଅକ୍ଷତ ।”

ସୁଭାଷ ବିଦାୟ

ଅଶ୍ରୁଜଳ, ହୃଦ ଦାହ ନିଭାଅ, ନିଭାଅ
ବିଦାୟ ଜନମରୁମି ବିଦାୟ ବିଦାୟ ।

ଏଇ ମାଟି ପୁଣ୍ୟ ମାଟି ଏଇ ଭରୁ ଟୁଣ
ରବି ଚରେ ସ୍ନାତ ଏଇ ଆକାଶ ମୟୂଣ
ଧାନମଗ୍ନ ଏ ସବିତ, ନିର୍ଜନ ପ୍ରାନ୍ତର
ଏଇ ଶ୍ୟାମ ଶଯ୍ୟାକ୍ଷେପ ଶିଶିର ସଜଳ,
ମାତୃସମା ଏ ତଟିନୀ, ସ୍ନେହ ସୁଧା ଢାଳି
ଜାର ପ୍ରାନ୍ତେ ପ୍ରାନ୍ତେ ଜାଲେ ପୁଷ୍ପର ଦାସାଳି;
ବିଚ୍ଛୁର୍ଣ୍ଣିତ ସ୍ମୃତି ହୃଦ, ସୁମାତ ସାଗର
ଫେନିତ ପ୍ରସାଦ ଇନ୍ଦ୍ରଧନୁ ମନୋହର
କୁହୁ କେବା କଳଧୂନି, ମଳୟ ମୃଗର
ବନରୁମି, ବରଦର ବନ୍ୟା ଖରଡର
ରଥେ ମୋର ଭବିଷ୍ୟ ଆନନ୍ଦ ଅଶେଷ
ଦୃଶ୍ୟ ଦୃଶ୍ୟ ବିଶ୍ୱେ ଏ ସୁନ୍ଦରତମ ଦେଶ
ହେ ହୃଦୟ, ଅଶ୍ରୁଧାରରେ ଜୟ ଗାନ ଗାଅ
ପ୍ରିୟତମ ଜନରୁମି ବିଦାୟ ବିଦାୟ ।

ବତାୟ ହେ ଚୋଟି ଚୋଟି ମୋ ଦେଶର ଲୋକ
 ନାହିଁ ଅଳ ନାହିଁ ବସ୍ତ୍ର ଶିକାର ଅଲୋକ ।
 ନାହିଁ ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ, ନାହିଁ ସୁଖ ଶାନ୍ତି, କୃଷକର
 ଗ୍ରାସିଛୁ ଜୀବନ ଯେତେକ ଦୁର୍ଦ୍ଦିନ ଅଜୀବ ।
 ରୋଗ ଶୋକ ହାହାକାରେ ନିତ୍ୟ ମିଥୁମାଣ
 ପଦେ ପଦେ ବଦେଶୀ ଲଞ୍ଚୁଳା ଅପମାନ ।
 ନିଷ୍ପ୍ରଭ ନୟନ ଭାବ, ରକ୍ତସ୍ନାନ ମୁଖ
 ନିରକ୍ଷ ଅଶାର ଦାସ, ହାସ୍ୟର ମୟୁଖ ।
 ବଦେଶୀ ଶୋଷଣ ଶୁଷ୍କ ଜାଗାୟ ଧମମା
 ସଶ ମୋର ଅଶିଦେବ ସ୍ୱାଧୀନତା ମଣି ।
 ମର୍ମେ ମୋର ଶୌର୍ଯ୍ୟ ଶିଖା ବଜାଅ, ବଜାଅ
 ପ୍ରିୟତମ ହେ ମୋ ଦେଶ ବତାୟ ବତାୟ ।

ଶୁଣାଅ ମୋ ମର୍ମେ ମର୍ମେ ଶିବାକର ସଖି
 ଦଅ ରାଣା ପ୍ରତାପର ସ୍ୱାଧୀନ ସ୍ୱପନ
 ସୂର୍ଯ୍ୟର ଫିର ବୁଦ୍ଧି, ଅର୍ଜୁନର ବଳ
 ଜଳି ଉଠୁ କଳ୍ପ ଶିଖା ଶତ ବଦ୍ରୋହର
 ଦଗେ ଦଗେ, ଦଗ୍ଧ କରୁ ପରବେ ପରବେ
 ଦାସତ୍ୱର ଦୁର୍ଗ ଯେତେ, ଅଲୋକ ଝଲକେ
 ପୋଛୁ ଦେଉ ଦୁର୍ବଳତା, ସ୍ୱର୍ଗ ବାସୀର
 ନିରାଉ ସୁଗନ୍ଧ ଲିପି, ଶୂନ୍ୟ ହାହାକାର
 ହତାଶ ଅବଳ ଅଶ୍ରୁ, ଧନିକ ଦୁର୍ନୀତି
 ସବୁ ବସ୍ତ୍ର ଦଳି ଧାଇଁ ସ୍ୱାଧୀନତା ପ୍ରାପ୍ତ

ବନ୍ୟା ସମ୍ପଦ; ଧୂଂସ କରୁ ଦୁଷ୍ଟ ଦୁଃଖାସନ
 କୋଟି କୋଟି ଉଦ୍‌ବେଳିତ ତରୁଣ ଜୀବନ ।
 ଏକ୍ ଦୁଅ ଏକ୍ ଦୁଅ ହିନ୍ଦୁ ମୁସଲମାନ
 ଏକ୍ ହୋଇ ରଖ ଆଜି ଭାରତ ସମ୍ମାନ ।
 ଏକ୍ ଦୁଅ ବଣିକ କୃଷକ ସବ୍‌ଦଳ
 ଐକ୍ୟ ଆଗେ ବିଦେଶୀର କମାଣ ଦୁବଳ ।
 ଜାତୀୟ ବାହନୀ ମୁକ୍ତ କରିବ ଭାରତ
 ଶୁଣ ଶୁଣ ଦେଶବାସୀ ଏ ମୋର ଶପଥ ।
 କିଏ ଅଜ୍ଞତାରେ ରହି ଅଜ୍ଞାନ ଦେଶାତ
 ପ୍ରଣାମ ହେ ମୋର ଦେଶ ବିଦାୟ, ବିଦାୟ ।

ଅତିବଡ଼ ଜଗନ୍ନାଥ

ବଟ ଗଣେଶଙ୍କ ଗାଣେ ସରମ ଭସ୍ମାସେ
ଆଲୋଚେ ପୁରୁଷ ଚକ୍ର, ଜଗନ୍ନାଥ ଦାସେ
ବରୁଛନ୍ତି ଆଲୋଚନା ଭଗବତ ରସ
ଶୁଣୁଛନ୍ତି ମୁରୁଖ ମନେ ସଦସ୍ତ୍ର ସଦସ୍ତ୍ର
ଯାଦୀ ସାରା ଭରତର ।

ସବିତ୍ର ସେ ବାଣୀ
ବୋଲେ ଧନର ଅର୍ଚ୍ଚନେ ଧର୍ମ କର ପ୍ରାଣୀ,
ଧର୍ମେ ପ୍ରାପ୍ତ ନାରାୟଣ, ଅନାଦି ବାରଣ
ଅଧିକାର କରିଛନ୍ତି ହୃଦୟ ଆସନ
ସକଳର, ସବୁ ଜନେ ସମଭାବ ବହୁ
ତାଳିଦିଅ ହୃଦ କର୍ମେ ହୃଦୟ କରୁୟ ।

ଅବରଳ ଅଶ୍ରୁଜଳ ଅନ୍ତରୁ ଡରଳି
 ଘନ ଜ୍ୟୋତି ବିନ୍ଦୁ ସମ ପଡ଼େ ଝରିଝରି
 ନେତ୍ରପ୍ରାନ୍ତ, ଯନ୍ତ୍ର ଅଗ୍ନି ସମ ଶୁଭ୍ର ସୁବା
 ଶ୍ରୀ ଚୈତନ୍ୟ ଏହିକାଳେ ଅଗ୍ରେ ଦେଲେ ଭକ୍ତ
 ଭାସି ଭାଗବତ ପ୍ରେମ ଭାବର ପ୍ରକାଦେ
 ବହୁଳେ ଆରାଧି ଧନ୍ୟ ଧନ୍ୟ ତୁମେ ଆଦେ
 ଜଗନ୍ନାଥ ଦାସ, ନାହିଁ ଜ୍ଞାନ ଅବସାର
 ପୂଜା ପୁଷ୍ପ ସମ ତୁମ ଜୀବନ ଉଦାର
 ଅରପିତ ପ୍ରଭୁପଦେ, ଆଦେ ମହାମନା
 ସମଗ୍ର ଜୀବନ ତୁମ ଶାନ୍ତି ଆଶ୍ରୟନା
 ସଜନ ପ୍ରଣବ ଏକ ବିଭୁର ଚରଣେ
 ଅଲିଙ୍ଗେ ମୁଁ ନାରାୟଣେ ତୁମ ଅଲିଙ୍ଗନେ
 ଧନ୍ୟ ମୋ ଜୀବନ, ତୁମେ ସର୍ବବ୍ରହ୍ମମୟ
 ଚୈତନ୍ୟ ଚୈତନ୍ୟସ୍ଥାନ ଗଦଗଦ ତନୁୟ ।
 ମହତେ ମହତ ଚିହ୍ନେ, ଉଦାରେ ଉଦାର
 ଆକାଶେ ବହୁର ବସେ ଯେହ୍ନେ ପାଶୁବାର
 ବହୁଳେ ସେ ଅଶ୍ରୁରୋଧୀ ଗଦ ଗଦ ଭାଷେ
 ବଡ଼ ତୁମେ ଅବଦତ୍ତ ଜଗନ୍ନାଥ ଦାସେ ।

ବିପ୍ଳବିନୀ

କବି ହୃଦୟର ସରସ ସଜୀବ ରଚନା,
କେତେ କାଳ ହେବ ଧନିକ ପ୍ରାସାଦ ଜୋତନା ?
କେତେ କାଳ ହେବ ଶୁଭକ୍ଷେମା ଚେନ ମୁକୁତ ?
ଶୁଭ ଉଦ୍ୟାନ ମଣିମୟ ପୀଠ ବକୁଳ ?
କେତେ କାଳ ହେବ ଧନିକ ଶିଖର ଗୋପିଣୀ
ଦରବାରେ ଉଷ୍ମ ପ୍ରତିକଳ ଗୀତ ଶୁଷ୍କଣୀ ।
ଉଦାରୁଣୀ ହୋଇ ବେରଦିକ ଧନୀ ଦୁଆରେ
ଲଞ୍ଜନା କେତେ ଭରବ କୋମଳ ଦୁଆରେ ?

କବି ରକ୍ତଲେହନ ରଚନା
କେତେ କାଳ ହେବ ଧନିକ ପ୍ରାସାଦ ଜୋତନା ?

ନର ଚକ୍ରାଳ ତାବର ବଜନ କୁଟୀରେ
ହୃତାଶ ଅମ୍ବା ଅଶ୍ରୁ ମିଶର ମାଟିରେ
ଦୁଃଖେ କରୁଣ ରୂପ ଦଥ ନକ ଛନ୍ଦେ
ବୃଷାଣ କଣୋଗୁ ହସି ଉଠୁ ମୁକୁ ମନ୍ଦେ ।
ହାତାମୟ ମଳ ପଲ୍ଲବ ଉଠୁ ଅଶାପର
ମଣିଷର ମନ ଭର ଜାଗରଣ ବୃଷାରେ ।
କଣ୍ଠେ ଗ୍ଳାନ ହେଉ ପ୍ରଗଳ୍ଭ ସରଣୀ
ସୁବର୍ଣ୍ଣ ଯୁଗେ ଚକ୍ର ଏ ନିଶିତ ଧରଣୀ ।

ଚିର ବସୁରେ ଦିଅ ଜୀବନ

କବିତା ଟୁଣା ତୁମେ ନୁହଁ ଉଦ୍‌ଗୀ ସଫଳ ।
 ତୁମେ ନୁହଁ ଲେଖନା ବିଳାସୀ ମାନସ ଖେଳନା
 ନୁହଁ ନନ୍ଦନ ବନ ଚନ୍ଦନ ବର ରଚନା ।
 ନୁହଁ ମଳୟ ନିଳୟ କୋକିଳର କଳ ଶ୍ରବଣ
 ନୁହଁ ମୃଦୁଳ ବୟସୀ ମଧୁର ମଦର ସପନ ।
 ନୁହଁ ଚନ୍ଦ୍ରାଲେଖର ଚନ୍ଦ୍ରାମୟୀ କି ବାହାଣୀ
 ନୁହଁ ଅଭିଜାତ ଶ୍ରେଣୀ ଧନ ଗର୍ବିତ ଶୁଭାଣୀ ।
 ତୁମେ ବଜ୍ର ବଟାସ୍ତ୍ର ଉଦ୍‌ବା ବରଣ ଛନ୍ଦ
 ତୁମେ ନର୍ତ୍ତନଶୀଳ ସଞ୍ଜାର ଚଟିବନ୍ଧ ।
 ତୁମେ ଘୋର ବିଦ୍ଵର ଅଗ୍ନେୟ ଗିରି ମନ୍ତ୍ର
 ତୁମେ ନିଖିଳ ହୃଦୟ ତାମସ ବିନାଶୀ ଚନ୍ଦ୍ର ।
 ତୁମେ ମୂର୍ଖ ଜନତା ଅବିଶ୍ଵର ଶୁଣି ବନ୍ୟା
 ଘୋର ଶୋଷଣ ଜାତିନେ ଭୂମିବର୍ମର ବନ୍ୟା ।
 ଘୋର ପରାଧୀନତାର ଅନ୍ଧାରନାଶୀ ସୂର୍ଯ୍ୟ
 ତୁମେ ସୁପ୍ତ ଜାତିର ବିପ୍ଳବଘୋଷୀ ଦୂର୍ଯ୍ୟ ।
 ତୁମେ ଚିର ଚନ୍ଦ୍ରୋଦ୍‌ୟ ବନିତା
 ଚିର ମୁକ୍ତିର ବନ୍ଧା ଦେଖାଅ ବଶେ କବିତା ।

ପାଣି

ଧରି ମୋ ଦେଶ ଅଶ୍ରୁରାଶି ବର୍ଷାକାଳ ଆସିଛି ଆଜି
ବାରବାଟିର ପଥର ବୁକୁ ନିରାଶେ ଆଜି ପଡ଼ଇ ଭାଜି ।
ଲକ୍ଷେ ରାଜା ମହୁଡ଼ମଣି ମୁକୁନ୍ଦ ଏ ଦୁର୍ଗ ଡଳେ
ବନ୍ଦୀ ଆଜି କାନ୍ଦେ ଦେଶ ମହାନଦୀର ବନ୍ୟା ଜଳେ ।
ଗୁଡୁମ୍ ଗୁଡୁମ୍ ଗର୍ଜେ ଢୋସ ପୈର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବଜ୍ରପଣ
ନିଷାଦ ଦଳ ପ୍ରସାଦେ ଏଇ ପ୍ରାସାଦ ଆଜି ବିଷାଦ ମନ ।
ଅଗ୍ନି ଜଳେ ପକ୍ଷୀ ପୁରେ ଧୂଂସ-ଧୂମ କେତେନ ଭଜେ
ଦୁର୍ଗଦ ମୋ ଜାତୀୟ ରବି ଅନ୍ଧକାରେ କାନ୍ଦ ବୁଡ଼େ ।
ପାଇକକୁଳ ବିଦ୍ରୋହ ଯେ ବିଦ୍ରୁସରେ ପଡ଼ିଛି ଭାଜି
ରକ୍ତଧାରେ ଅଶ୍ରୁ ମିଶେ ମୁକୁନ୍ଦ ଯେ ବନ୍ଦୀ ଆଜି ।

ଆସଇ ଘୋଟି ଅନ୍ଧକାର ବର୍ଷାକାଳ ନିଶ୍ଵାସରେ
ସଙ୍କୁଚିତ ଦଗ୍ଧନୟେ ଶୈଳରାଶି ବଜ୍ର ତରେ ।
ଚିନ୍ତାକୁଳ ଠାକୁର ରାଜା ନୟନୁଁ ଝରେ ଅଶ୍ରୁଧାରୀ
ଏ ଜାତି ଭାବୀ ଭାଗ୍ୟ ଭାବି କଣ୍ଠକିତ ଅଙ୍ଗ ସାରୀ ।

“ସୁଂସ ଅଛି କରବେ ଦେଶ ସିଂହପୁର ବଢ଼ିବେ ମେଷ
 ଚଳେବ ନାହିଁ ଶତ୍ରୁ ଲେଶ ହାୟ ମୋ ଜାତି ଲୁଗା ଶେଷ ।
 ଦାସୀ ଦେବେ କା’ ପୁରୁଷତା ପଣିବ ହୃଦେ ଶୁଦ୍ର କଥା
 ସ୍ଵାର୍ଥ ଲାଗି ଧାର୍ଯ୍ୟେ ଭରୁ ନମ୍ନ କରି ଜାତୀୟ ମଥା ।
 ଛଳ ହେବ ମୋ ଦେଶ ମଥା ଭଲ ହେବ ଜାତୀୟ ମନ
 ଶୂନ୍ୟ ହେବ ସୁଗୌରବ ଶୂନ୍ୟ ହେବ ସକଳ ଧନ ।
 ପ୍ରଭୁର ମନ ତୁଷ୍ଟି ଲାଗି କଷ୍ଟ ଦେବେ ସ୍ଵଦେଶବାସୀ
 ଶୋଷଣ ନେବ ଶାସନ ନାମ ନାଶନ ଯୋଗ ହୋଇଲ ଅସି ।
 ଏ ବୀରଜାତି ଦୁର୍ଦ୍ଦିନ-ବିନ୍ଦ ହାୟ ଦେଶର ଅଜି
 ଅଶ୍ରୁ ଛଳେ ଶୂଳର ଘୋର ଦୁଃଖ ତାର ନୌକା ସାଜି ।

ଜନ୍ମଭୂମି ଜନନୀ ଲାଗି ପାରିଲି ନାହିଁ ରକ୍ତ ତାଳି
 ଅଜାତି ହାୟ ଭଜାତି ଦେଲି ମୋ ଜାତି ଲାଗି ଅର୍ଘ୍ୟ ଥାଳି ।
 ଭାବେ କିସ ଅନଙ୍ଗ ବା କପିଳ ଏଇ ବିନ୍ଦ ଦେଖି
 ‘ପଶ୍ୟାନ୍ତ ତୁ’ ଜାତିର ଶୁଦ୍ଧ କରତି ହାୟ ଦେଲି ମୁଁ ଲେଖି ।
 ମୋ ଦେଶ ଲାଗି ଶତ୍ରୁ ଶୂଳ ବିଦୁ ଶେଷ ରକ୍ତ ତାଳି
 ଆନ୍ତ୍ର ମର ବରଷା ମାରି ବଞ୍ଚି ହାୟ ଗଲି ମୁଁ ହାରି !
 ଶେଷ ସ୍ଵାଧୀନ ଗୁଳ୍ୟ ଏ ଯେ ଆର୍ଯ୍ୟବାର ସତ୍ୟତାର
 କଂସେଇର ହସ୍ତେ ଦେଲି କାମଧେନୁ ଏ ସ୍ଵର୍ଗ-ମା’ର !
 ଲୁଣ୍ଠିତ ମୋ ଜାତୀୟ ଧୂଜା ହୃଦୟ ଦେଖି ପଡ଼ଇ ଭାଜି ।
 ଦେହେ ମୋ ଆଉ ଅଛି ପହିଁ ରକ୍ତ ଶତ ବକ୍ତ ବାଜି ।

ଏଇ ଆସିବ ବିଚିତ୍ର ଆଦର ଗଜପତି ସେ ଯାଇବ ପାଣି
ମୁଖ ଲାଗି ନାହିଁ ମୋ ଭର ଦେଶ ସେ ମୋର ପାଉଁଶୁ ଭାସି ।
ବଇଗୁ ହାତେ ବନ୍ଦୀ ଯେବେ ମରଣ ମୋର ହୋଇବ ତେବେ
କ୍ଷତ୍ର ଗୋଟିକ ମୁଖ ରଣେ ପାଣିରେ ହାସୁ ଜୀବନ ନେବେ !

ଏଇ କି ନ୍ୟାୟ ଶ୍ରେୟାଙ୍କର ସତ୍ୟତାର ସୁନ୍ଦର
ପାଣି କି ଲଭେ ପୁରସ୍କାର ବନ୍ଦୀ କେବେ ବିଦ୍ରୋହର ?

ଗଜପତିର ଦୃଢ଼ ବୁଦ୍ଧି ଲଞ୍ଛନାରେ ପଡ଼ିଲ ଭାଜି
ଗଜପତିର ଗୌରବ କି ରକ୍ଷା ଲାଗି ନାହିଁ କେ ଅଜି ?

ଭଦ୍ରାର ମନ ବାହୁଣର ଅତଳ ଯଥା ସିନ୍ଧୁଜଳ
ଦାସ ମୁଖ ଉଜଳି ଖସେ ବଜୁଳ ତେଜ ଅନର୍ଗଳ ।

ଧୃଷ୍ଟ ବୋଲି ଗର୍ବିତ ହେ ଲଞ୍ଛ ନାହିଁ ଏ ବୀରଜାତ
କୃପାଣ ରଣେ ପାଇ ନଗଣେ ବରଣ ଚର ବିଶ୍ୱଖ୍ୟାତ ।

ହରିଚ ଏଥୁ ମୁସଲମାନ ଭାଜିତ ବୀର ବର୍ଣ୍ଣା ଟାଣି

ବ୍ରହ୍ମଚରୀ ଗୁମାନମାନ ଦଳରୁ ଦାଳି ଲକ୍ଷେ ପ୍ରାଣ ।

ଜାଗିବ ଶତ ବିପ୍ଳବରେ ଲେଟିବ କୋଟି ବ୍ରହ୍ମଚରୀ

ମୁହୂର୍ତ୍ତରେ ମୁକ୍ତ କର ଏ ଭଲ ଶାନ୍ତ ହର ।

ସ୍ୱାଧୀନ ମାତା ମୁକୁଟ ଲାଗି କ୍ଷତ୍ରୀୟରୁ ଦେଇଛୁ ସାର

ଏ ଜାତି ଅଜି ଅସ୍ତ୍ର ମେଣ୍ଡେ ରଖି ଶେଷ ସିବରେ ଜାଳି ।

ତ୍ୟାଗ ସେ ବୀରଜାତର ଗୀତା ଶ୍ରୀ ଯା ବୀର ଅଗ୍ରଦେ ଚିତା

ତ୍ୟାଗ ସେ ବଳ ସୁନାଶିଳ ତ୍ୟାଗ ସେ ମାତା ତ୍ୟାଗ ସେ ପିତା

ବୃଦ୍ଧର ସେ ଶିଶୁଳ ଦେହ କି ମହାଭୀତର ଉଠିଲା ଅର

“ଜନନୀ ସନ୍ଦେ ଆଲକ୍ଷମୁରକ୍ତେ ଦେବ ମୃତ୍ୟୁ ବର ।”

ଏଇ ଡ୍ୟାଗେ ମୋ ଜାଗିବ ଜାତି ରାଇବଣିଆ ଠେଲିବ ଛାଡ଼ି
 ଫଟାଇ ବାରବାଟିର ମାଟି ଖଣ୍ଡାଇତ ଉଠିବେ ମାତି ।
 ଜୟ ହେ ଜୟୀ ରାଜଗୁରୁ ହେ ଦି'କୋଟି ସ୍ଵର ଉଠିଲ ବାଜି
 ମୁକ୍ତ ହୋଇ ମୁକୁନ୍ଦ ସେ ଚରଣ ତଳେ ପଡ଼ିଲେ ଭାଜି ।
 ଫାଶିର କାଠ ସକୁଗଲ ଚାଟିଶ୍ ବୁକୁ ନଇଁଲ ନାହିଁ
 ସିଂହ ପଦେ ଦୁସ୍ତ ମଦେ ବାର ସେ ଫାଶି ଚଢ଼ିଲେ ଯାଇ ।
 ଅନ୍ଧକାର ଜାତୀୟ ଆଖି ଅନ୍ଧକାର ଆସିଲ ଘୋଟି
 ବୃଷ୍ଟିରେ ମୁଣ୍ଡି ଥରେ ବଉଦେ ଆସେ ବଉଦ ଲେଟି ।
 ମର ସେ ବାର ମୃତ୍ୟୁଜୟୀ ଅମର ମର-ଶରୀର ବହୁ
 ବଢ଼ି ପାଇଁ ଗରଳ ପିଇ ବୁଢ଼ାଇଲେ ଯେ ପୀୟୂଷ ନଈ ।
 ରାଜଗୁରୁର ପୁଣ୍ୟ କଥା ଶୁଣି କି ମଥା ଢୋଳିବ ଜାତି
 ଜନ୍ମଭୂମି ଦୁର୍ଦ୍ଦିନରେ ପଡ଼ାଇ ଅରି ବଜେ ଛାଡ଼ି ?

—*—

ରାୟ ରାମାନନ୍ଦ

ଶିଶିରିତ ଦୁବାଦଳେ ରବିର ଅବିର କରେ
ମାଣିକ୍ୟ ମଞ୍ଜରୀ ଝଲେ ଫଳେ ରତ୍ନବଜ୍ର;
ଲେହନ କରଣ ମେଳେ ଦୁଷାରଭୂଷିତ ଚେଳେ
ଉଷାର ଅଞ୍ଚଳ ଖେଳେ ହଜେ ମନ ଅଜି ।

କୃତ୍ତନ ଗୁଞ୍ଜନଭରା ପ୍ରଭାତର ବସୁନ୍ଧରା
ଶାନ୍ତି ସ୍ୱପ୍ନି କାନ୍ତୁଷ୍ଠର ଅବନୀ ଆକାଶ;
ବନ ତାଳେ ମରମରେ ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣର ସ୍ୱରୂପ ସ୍ୱରେ
ଦୂର ଦରବଳୟ ଉଲେ ବଜ୍ର ପ୍ରକାଶ ।

ଧୂଳିର କୁହେଳି ଜାଗେ ଶାନ୍ତି ସୁଧା ନିଦ୍ରା ଭାଙ୍ଗେ
କଞ୍ଚି କୁଞ୍ଚି ମଞ୍ଜୁ ରାଗେ ସଞ୍ଜା ମାଡ଼ିଆସେ;
ଗଞ୍ଜି ଆସେ ବନ୍ୟାଜଳ ପ୍ରବାହ ବା ଅଶ୍ରୁବର
ଶଙ୍କର ପ୍ରଳୟଙ୍କର ଉଦ୍ଧତ ନିଃଶ୍ୱାସେ ।

ହୁରୁଟ ଚରଣ ସମ ଫେନ ଅଶ୍ରୁଶୋଭାଗଣ
 ସଂପନ୍ନ ଘନ ଘନ ବିଜୟ ପାଗଳ;
 ଝିଲି ଘାଲ ଚାକିର ମଞ୍ଜୁ ସାଞ୍ଜୁ ଝଲମଲ
 ଉଦ୍‌ଗାରେ କି ରକ୍ତାନଳ ମହା ଢେଙ୍କସ୍ବର ?

ଝନନ ଝନନ ସ୍ବନ କୃପାଣର ମନୋରମ
 କୃପାସ୍ନାନ ଯା'ର କର୍ମ ମରମ କାଜଲ;
 ସିଂହ ମୁଣ୍ଡ ଶୈଳୀ ଝରେ ଶୁଭା ଯେତେ ଗତି କରେ
 ନେତ୍ରେ ବିଦ୍ୟୁତ୍ ପ୍ରଭା ଜଳେ ଦାସିଶାନ୍ତ୍ୟ ଜୟୀ ।

ଶତ୍ରୁରୁ ଶରଗଣ ରଙ୍ଗ ଯେ ମଣନ୍ତି ରଣ
 ଅତି ଦୁର୍ଦ୍ଦଶ ଦୁର୍ଦ୍ଦମ ମୂର୍ତ୍ତି ଉତ୍ସବର;
 ସମଗ୍ର ଭାରତ ଯା'ର ଶତେ କରେ ନମସ୍କାର
 ମୁସଲମାନ ମାନି ଡାର ଚରଣ କଂକର ।

ଅସ୍ତ୍ରଶକ୍ତି ବସ୍ତ୍ର ଯା'ର ମନ ଦୁର୍ଦ୍ଦଳ ରକ୍ଷାର
 ସ୍ବାଧୀନତା ଆଗେ ଛାର ସକଳ ସମ୍ପଦ;
 “ଜୟ ଜଗନ୍ନାଥ ଜୟ” ବୈର ବିଦାୟ ହୃଦୟ
 ଘୋଷାନ୍ତ ନୈରାଶ୍ୟ ଉପ୍ସ ଦୁର୍ଦ୍ଦିନ ବିପଦ ।

ମୁକ୍ତିର ମଣାଲ କୁଳେ ବୈର ବାମା ? ଶୁଭଳେ
 ଉଚ୍ଚତୀର୍ଥ ଶାନ୍ତ୍ୟ ବଳେ ବିପୁଳ ବିଜୟୀ;
 ଗଜସ୍ତ୍ରୀ ପୂଜା ଲଗି ସମରେ ପଡ଼ନ୍ତି ଭାଙ୍ଗି
 ନର୍କଦାର ଅନୁରାଗୀ ନ ପାରନ୍ତି ସହ ।

ସେଇ ଶ୍ରୋତବସନ୍ତ ଦାସିଣୀତ୍ୟେ ବୈଜୟନ୍ତୀ
 ପୋତ, ବାରଦୁଷ୍ଟ ଗତ ଭୁବ ଚେଷ୍ଟା ବାଇ
 ଅଗେ ଶୟ ଶ୍ୟାମଳା ଗୋଦାବରୀ ହୃଦୟେ
 ମତ୍ତ ସିଂହ ଗତ ଛଦ ଯୁଦ୍ଧ ଗୀତ ଗାଇ ।

ଝଟକେ ଶ୍ରୀମୁଖ ଜ୍ୟୋତି ସ୍ବର ସ୍ବର ପଡ଼େ ମୋତି
 ସଦା ପ୍ରଫୁଲ୍ଲିତ ମତ ଉଲ୍ଲାସ ସେ ତନୁ;
 ନାନା ରଂଗେ ବରୁଣିତ ରବି-କରେ ଚଳସିତ
 ଶବ୍ଦ କି ଝଲସିତ ଶତ ଇନ୍ଦ୍ରଧନୁ !

ବାହାରେ ମେ ମନ୍ତ୍ରୀବନ୍ ଭିତରେ ଭକତ-ସ୍ବର
 ଜ୍ଞାନ ତେଜ ହୃଦୟର ଜିଣାଇ ଭୂଷଣେ
 ଗଜନଦି କୁଟମତ ବାହାରେ ଜନ୍ମାଏ ଭାତ,
 ଶାନ୍ତି ସରଳତା ପ୍ରୀତି ବିଶ୍ବଜଇ ମନେ ।

ବାହାରେ ବାରଦୁ ଖ୍ୟାତ ଅସ୍ତେ ଶସ୍ତ୍ରେ ହିଂସ୍ରଜାତି
 ଭିତରେ ଅହିଂସା ଭାତ କରେ ବଂଶୀ-ସ୍ବନ;
 ଭିତରେ ସେ ସୁସନ୍ଧ୍ୟାସୀ ବାହାରେ ସଂସାରବାସୀ
 ହରି ନାମାମୃତେ ଭାସି ବହଇ ଜୀବନ ।

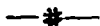
ମିଳି ଗୋଦାବରୀ-ତୀରେ ଦେଖିଲେ ଲେହନ ନରେ
 ଦୋଳେ ମୃଦୁ ମନ୍ଦାନନ୍ଦେ ଚନ୍ଦ୍ରାତପସ୍ବି;
 ଉଦୟ କରଣ ଦ୍ରବ ପ୍ରବେ, ଆନ ତୀରେ ରବି
 ତରଳ କନକ ହରି ନବୀନ ସନ୍ଧ୍ୟାସୀ ।

ଯୋଗମଗ୍ନ ଚଇତନ୍ୟ ନାହିଁ ତଳେ ଚଇତନ୍ୟ
 ହରି ନାମ ଗାଇ ଧନ୍ୟ କରନ୍ତି ଭୁତଳ;
 ମହାଜ୍ଞାନା ସ୍ବାମୀନନ୍ଦ ତୁଟିଗଲ ମୋହ-ବନ୍ଧି
 ମିଳିଗଲେ ଭକ୍ତଦ୍ବନ୍ଦ୍ବ ସ୍ବରେ ଅଶ୍ରୁଜଳ ।

ଶମ୍ଭୁ ତେଜ ଶାମ୍ଭୁ ଭଜି ଗଲେ ସ୍ବାମୀନନ୍ଦ ମଜି
 ବାରପଣ ରତ୍ନ ହଜି ଗଲ ଭକ୍ତଜଳେ
 ଫିଙ୍ଗି ତୁଣ୍ଡ ଭେଷ୍ଟ ଦକ୍ଷକା ସୈନିକେ ମୃଦଙ୍ଗ ରଞ୍ଜା
 ଢଳକ ଶ୍ରୀଅଙ୍ଗେ ଅଙ୍କା ଗଲେ ରସାତଳେ ।

ହରିନାମ ସଙ୍ଗୀତ୍ରେନେ, ହାଞ୍ଜି ଖୋଲ ବଂଶୀସ୍ବନେ,
 ମରଗଲ ହୁଂସା ମନେ ସରିଲ ସମ୍ପଦ;
 ଭାଜିଲ ଏକତା ବଳ ରକ୍ତ ହୋଇଗଲ ଜଳ
 ଜାଳି ଶୋକ ଧ୍ବଂସାନଳ ଘୋଟିଲ ବସଦ ।

ବାର ଗଜପତି ଜାତି ବର୍ଣ୍ଣେ ତେଜି ଧର୍ମେମାତି
 ହରାଇଲେ ବାରଖ୍ୟାତି ସ୍ବାଧୀନତା-ସୂର୍ଯ୍ୟ
 ଏଇ ଗୋଦାବରୀ ମାରେ ଅସ୍ତ୍ର ପଥେ ଗଲେ ଧୀରେ
 ଅନ୍ଧାର-ଶ୍ମଶାନ-ଶିରେ ବଜାଇଲ ତୁର୍ଯ୍ୟ ।

ବିଦ୍ରୋହୀ ପୀର ଆଲ

ବିଦ୍ରୋହୀ ସିପାହୀ-ନେତା ପୀର ଆଲ ଫିରଙ୍ଗିର ହାତେ
କନ୍ଦୀ ହୋଇ ଚଢ଼ିଥିଲେ ଫାଶି କେଉଁ ଦୁର୍ଦ୍ଦିନ ପ୍ରଭାତେ ।
କହଲେ ଶ୍ଵେତାଙ୍ଗ-ନେତା ଗବଃସ୍ଵରେ ବିଦ୍ରୁପ ମିଶାଇ
“ଦୁର୍ଲ୍ଲଭ ମାନବ ଜନ୍ମ ଜୀବନରୁ ବଡ଼ କିଛି ନାହିଁ ।
ଆଗେ ଦେଖ ଫାଶି-କାଠ, ରକ୍ତ ନେହେ ଚୁହୁଁଛି ମରଣ,
ଫିରଙ୍ଗି ଇସ୍ଲାମ ମୁସ୍ଲିମଲେ ଦେଖ ତୁମର ଜୀବନ ।
ଏବେ ବି ସମୟ ଅଛି—

ନାମ ବୋଲ ଅନ୍ୟ ବିଦ୍ରୋହୀର
ଭୋଗିବ ସମ୍ପଦ ସୁଖ ସୁନ୍ଦର ରଖି ଗବୋଲଇ ଶିର ।”

ଛୋଟ କଡ଼ ଖାଦୁ ଗୁପ୍ତେ ଝର ଝର ଝରଇ ଶୋଣିତ
ନିର୍ଭୀକ ବଦନୁ ଝରେ ଜନ୍ମଭୂମି-ମୁକତି-ସଙ୍ଗୀତ ।

ଉତ୍ତରରେ ପୀରୁଆଳା, “ରେ ପିରିଙ୍ଗି, ହୋଇ ଯେ ସ୍ବାଧୀନ
 ବୁଝେ ନାହିଁ ଦାସତ୍ବର ଦୁଃଖ ନିଜେ ସେଇ ସଂସାରୀନ ।
 ଖଡ୍ଗ ବଳେ କିଛି ବହୁ ରାଜ୍ୟ ଗ୍ରାସ ମୃତ୍ୟୁ ବଳାର
 କିଛି କି ରେ ପିରିଙ୍ଗି ପୀରୁଆଳା ହୃଦ ଅଧିକାର ?
 ଝୁଲଇବୁ, ଝୁଲ ମୋତେ ପାଣି କାଠେ ନାହିଁ ତଳେ ଭୟ
 ପାରିବୁ କି ଝୁଲଇ ତୁ ଜନ୍ମଭୂମି ଆଦର୍ଶ ନିରୟ ?
 ଆଜି ମୃତ୍ୟୁ ମୃତ୍ୟୁ ନୁହେଁ ଜୀବନର ଅନନ୍ତ ଉତ୍ସବ
 ମରି ଚିର ବଞ୍ଚିବାର ଏ ସୁଯୋଗ ଜଗତେ ଦୁର୍ଲ୍ଲଭ ।
 ମୋର ରକ୍ତ ବିନ୍ଦୁ ବିନ୍ଦୁ ଝରିବ ଯେ ଜନ୍ମଭୂମି ପାଦେ
 ଜନ୍ମିବେ ମୁକ୍ତର ରକ୍ତବାସ୍ୟଦଳ ତହୁଁ ମହାଦୁରାଦେ ।
 ବନ୍ଧୁକ ତୋ କର କ୍ଳୀବ ବଦ୍ରୁତ ତୋ ଦେବେ ରେ ନିଭାଇ
 ଦୁର୍ଜୟ ମୋ ଅମ୍ବା ସ୍ବର୍ଗେ ସୁଖୀ ହେବ ଜାତି-ମୁକ୍ତ ଗୁହଁ ।”

ବେଶ

କ୍ଷମତା ଦର୍ପେ ଚୁଲ୍ଲ ଉଠିଥିଲେ ଭାରତ ନୁହେଁ ବେଶ,
ପ୍ରଳୟ ରୁଦ୍ର ଝଞ୍ଜାରେ ଯଥା ଦୃଢ଼ ସାଗର ଫେଶ;
 ରାଜୁତି କ୍ଷମତା, ଶିଶୁର ଦାନ
 କର ମୋହେ ପୁଜା କର ସମ୍ମାନ,
 ସାଦୃଶ୍ୟ ଯେସନ ସାଦୃଶ୍ୟ ମୋହର ଘେନ,
କ୍ଷମତା ଦର୍ପେ ଫୁଲି ଉଠିଥିଲେ ଭାରତ ନୁହେଁ ବେଶ !

ମହତା ଦେବତା ସୁଶାସନ ଲଗି ପ୍ରଜା ପାଶେ ନୁହେଁ ଦାୟୀ,
ପ୍ରଭୁର ବିରୁଦ୍ଧ ଲଳଟେ ଆଶିଷ୍ଟ ଶାସିବି ମରଜି ଗୁହଁ;
 ପ୍ରତିବାଦ ସଦା କର ମୋ ଶାସନେ,
 ଅତଥ୍ୟ ଚୋରବ ଶମନ ସଦନେ,
 ପ୍ରଜା ଅଧିକାର ଶାସନ କାର୍ଯ୍ୟେ ନାହିଁ, ...
ମହତା ଦେବତା ସୁଶାସନ ଲଗି ପ୍ରଜା ପାଶେ ନୁହେଁ ଦାୟୀ ।

ଦ୍ରାଘମାଳା ମୋତି ମଣିର ଶଯ୍ୟା ତହିଁ ମୋ ଜନ୍ମ ଭଦେ,
 କୋଟି ଜନ କଳ-ଭିକ୍ଷାସେ ଶତ ବାଦ୍ୟ ମନ୍ତ୍ରରବେ;
 ଭୋଗ ଜୀବନର ଲକ୍ଷ୍ୟ ମୋହର,
 ଆଶ ରେ ମଦ୍ୟ, ଆଶ ସୁନ୍ଦର,
 ପଶ ଲାଗି ନାହିଁ ପିପାସା ହୃଦୟେ ଲବେ,
 ଦ୍ରାଘ ମାଳା ମୋତି ମଣିର ଶଯ୍ୟା ତହିଁ ମୋ ଜନ୍ମ ଭଦେ ।

ଲକ୍ଷେ ଫୁଲର ପୀୟୂଷ ଗୋଷିକ ରସିକ ଭ୍ରମର ସମ,
 କିବା ଅସାଧ୍ୟ ନ ସାଧଇ କହ ରଜାର ସଦୃଶ ଧନ ?
 ପ୍ରତାପୀ ଅଗ୍ନି-ଲେହନ ନୟନେ,
 କେ ନ ତରେ କହ ମର୍ତ୍ତ୍ୟ ଭୁବନେ ?
 ଶକ୍ତିର ଅନୁରକ୍ତ ସକଳ ଜନ,
 ଲକ୍ଷେ ଫୁଲର ପୀୟୂଷ ଗୋଷିକ ରସିକ ଭ୍ରମର ସମ ।

ଧ୍ୟାନ କର ହେ ଯଜ୍ଞ, ପାମର ଭଣ୍ଡାମି ତହିଁ ଭର,
 ଅଗ୍ନି ଜାଳିଲେ ସ୍ବର୍ଗ ମିଳଇ ବୋଇଲି, ଧର୍ମଛଡ଼ା;
 ଆଳତୀ ପୁଜାରୀ ଦିଅ ହେ ନିଭ୍ରାତ,
 ନିର୍ଜୀବ ଶିଳା ବର ଦିଏ କାହିଁ ?
 ଶଠ ପୁରୋହିତ ଅର୍ଥ ଭୟାୟ ପସ,
 ଧ୍ୟାନ କର ହେ ଯଜ୍ଞ, ପାମର ଭଣ୍ଡାମି ତହିଁ ଭର ।

କିସ ସମ୍ଭାଦ କହୁ ଗୁଜୁଡ଼ ? ପ୍ରଜା ଦିଏ ନାହିଁ କର ?
 ଆଦେଶ ମୋହର ଡାବୁ ଅନଳେ ଜାଳିଦିଅ ଗ୍ରାମ ଘର;
 ଲୁଣିତ ଧନେ ଭର ଗୁଜୁକୋଷ,
 ଜାଣୁ ପ୍ରଜା କିସ କରେ ଗୁଜୁଶେଷ,
 ନାଶ ଇଚ୍ଛୁତ ଅଗ୍ନି ଚରଣେ ଦଳ,
 କିସ ସମ୍ଭାଦ କହୁ ଗୁଜୁଡ଼ ? ପ୍ରଜା ଦିଏ ନାହିଁ କର ?

କିସ କହୁ ଦୁଇ ? ପ୍ରଜା ବିଦ୍ରୋହୀ ? ତରବାଣ ମୋର କାହିଁ ?
 ହସ୍ତୀ ଚରଣେ ମନ୍ତ୍ରିଦିଅ ରେ ଧୂଂସର ଗୀତ ଗାଇ;
 ଜନକର ଆଶା ବଳିଦିଅ ଶିଶୁ,
 ସ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କୁ ଧାରଣ ନାଶ ଲୁହ ମିଶୁ,
 ଶାସନ କାଟକି ଦୟାର ପୈର୍ଯ୍ୟ ନାହିଁ,
 କିସ କହୁ ଦୁଇ ? ପ୍ରଜା ବିଦ୍ରୋହୀ ? ତରବାଣ ମୋର କାହିଁ ?

କହୁ ଦୁଇ କାହିଁ ପ୍ରଳୟ ବଞ୍ଚା ସହସା ଆସଇ ମାଡ଼ ?
 କାହିଁ ସେନାପତି ସୈନ୍ୟ ବିପଦେ ସବେ ଗଲେ କ ଗୁଡ଼ ?
 ହୃଦୟ ମନ୍ତ୍ରେ ଏ କି କୋଳାହଳ ?
 କିବା ପଟୁଆର ଚୋପ ଜର୍ଜର ?
 କାହିଁ ଦୁଇବର କାହିଁ ମୋର ତରବାଣ ?
 କହୁ ଦୁଇ କାହିଁ ପ୍ରଳୟ ବଞ୍ଚା ସହସା ଆସଇ ମାଡ଼ ?

ଯେ ଶୁକ୍ରତନ୍ତ୍ର ଶାସନର ନାମେ ଶମଶାନ କରେ ଭୂଇଁ,
 କର ନାମେ ପ୍ରଜା କଲିଜା ରକ୍ତ ନିଃଶେଷ କରେ ଦୁଇଁ,
 ଆମର ଅଶ୍ରୁ ଗନ୍ଧକ ଯେ ଶାସନ,
 ବାଞ୍ଛୁର ସେହୁ ଆମର ନାଶନ !
 ଇହ ଦେବତା ଆମ ଲାଗି ଖୋଲେ ଜୁଇଁ ।
 ଯେ ଶୁକ୍ରତନ୍ତ୍ର ଶାସନର ନାମେ ଶମଶାନ କରେ ଭୂଇଁ ।

ଯେ ଶୁକ୍ରତନ୍ତ୍ର ଅଗ୍ନି ଜାଳର ବୁକୁ କର୍ମେତ କର,
 ନିର୍ଭୀକ ଦେ ତାରେ, ନିର୍ଭୀକ ଦେ ଆରେ, ଝଙ୍କା ମୂରତି ଧରି;
 ନାରୀ ଉଚ୍ଚତ ହରେ ଯେ ଦୃଶ୍ୟ,
 ଧୂଂସ ତାହାର ପରମ ପୁଣ୍ୟ,
 ଆସ ମୁକଗଣ ଏକତା ଶକ୍ତି ଧରି,
 ଯେ ଶୁକ୍ରତନ୍ତ୍ର ଅଗ୍ନି ଜାଳର ବୁକୁ କର୍ମେତ କର ।

ଦଂଶର ଯଦି ପୁଣି ମୁକୁଟ ଭଞ୍ଜିତ ସନ୍ଦେହ ଦଳ,
 ହଂସର ଯଦି କଟିର କଟାସୁ ଧୂଂସ ଭସ୍ମ କର;
 ଶାସକ ନୁହେଁ ସେ ଶୋଷକ ମୂର୍ଖ,
 ନିଜ ସୂଚନା ଦେଇ ନାଶିଲ ଦୁଃଖ,
 ଦୃଶ୍ୟ ବ୍ୟାପାର ସମାପ୍ତ ରଚନା କର.
 ଧୂଂସର ଯଦି ପୁଣି ମୁକୁଟ ଭଞ୍ଜିତ ସନ୍ଦେହ ଦଳ ।

ଗର୍ଜିଲା ବାର ଦଳପତ ପ୍ରଜା ଜୈବିକ ଅଧିକାର,
 ପ୍ରତିଶୋଧ ହୋଏ ନୟନେ ନୟନେ ଜଳିଲା ଅଗ୍ନି ଗାର;
 ଗର୍ଜିଥାଇଲେ ବିପ୍ଳବୀ ଦଳ,
 ଅବାକ୍ ଶୂନ୍ୟ ଗୃହେ ଜଳ ଜଳ,
 ଧୂଳି ଅନ୍ଧାରେ ଶବ୍ଦ କେବଳ 'ମାର',
 ଗର୍ଜିଲା ବାର ଦଳପତ ପ୍ରଜା ଜୈବିକ ଅଧିକାର ।

ଧାଇଲା ଝଞ୍ଜା କମ୍ପ ଚରଣେ ବଜ୍ର ନୟନ ନଭେ,
 ଦୁମ୍ବିଲ ରାଜସୌଧ ଧରଣୀ ଗଣେନ୍ଦ୍ର ରବେ;
 ଲେଉଟକ-ଲଳିତ ପ୍ରମୋଦ କାନନ,
 ହେଲ ରାଜଦଳ ରକ୍ତେ ମଗନ,
 ବୋଇଲା କୋକିଳ "ନୟନ ସବୁ ଭବେ",
 ଧାଇଲା ଝଞ୍ଜା କମ୍ପ ଚରଣେ ବଜ୍ର ନୟନ ନଭେ ।

ଦୁଃଖୀ କୁଟୀରେ ଜାଳିଥିଲେ ରାଜା ଯେ ଅନଳ ନିଜ ହାତେ,
 ଅହୁତ ହୋଇଲେ ତହିଁ ଝଞ୍ଜାର କଠୋର ମୁଷ୍ଟି ପାତେ;
 ଆମୋଦ ଗବ ଆଶା-ହୁମାବଳ,
 ଭସ୍ମ ଭସ୍ମ ଭସ୍ମ କେବଳ,
 ପିନ୍ଧି ନ ହେଲ କାହାର ଲେଉଟି ପାତେ,
 ଦୁଃଖୀ କୁଟୀରେ ଜାଳିଥିଲେ ରାଜା ଯେ ଅନଳ ନିଜ ହାତେ ।

ରାଇବଣିଆ

ଅସିନାହିଁ ବର୍ଣୀ-ଜୟ-ଦୁସ୍ତ ବୀର ସେନାପତି ରୂପେ,
କୃପାଣ ରକ୍ତାକ୍ତ କରି ଜନ୍ମଭୂମି ପ୍ରେମ ଅନୁରାଗେ,
ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣା ତୁଙ୍ଗ ଶିର ଢୋଳି ସିଂହନାଦେ ବଇଁଶ ବଦ୍ରୁସେ,
ଦଣ୍ଡଧାରୀ ପଣ୍ଡିତ ମୁଁ ଦିଗ୍‌ବିଜୟୀ ଯୁଦ୍ଧ ନାହିଁ ମାଗେ,
ଅସିନାହିଁ ସଭାକବି ରୂପେ ଘେନି କାବ୍ୟ ମନୋହର,
ଅସିଛି ମୁଁ କାହିଁପୁର

ଅଜାତର ସ୍ମୃତ୍ତି ସ୍ଥାନ ଦାନ ବଶଧର ।

କ ଦେଖୁଛି ଆସି ଏଥୁ ! ପ୍ରସ୍ତରର ସ୍ତୂପ ପରେ ସ୍ତୂପ,
ଜଗଜର୍ଣ୍ଣ ଶିଳାଭିତ୍ତି ଜାଣିବି ମୁମୂର୍ଷୁ ବୃଦ୍ଧାଣୀ
ଜାତୀୟ ଐଶ୍ୱର୍ଯ୍ୟ ଗୌର୍ବ ସମାଧାର ଏ ବିଭସ୍ତ ରୂପ !

ସୁଶାନର ମୁଖେ ଜାତି ମୃତ୍ୟୁର କାହାଣୀ
ରେ ଦୁଗ, କୃତାନ୍ତ-ଦନ୍ତ-ବିଷତ, ରେ ମୁମୂର୍ଷୁ କାରତ,
ଅସିଛି ମୁଁ ଜନ୍ମଭୂମି

ମୁକ୍ତିବାଣୀ, ଜାଗ, ଜାଗ, ଜାଗ ରେ ସମ୍ପ୍ରତି ।

ବଲ୍ଲଭ ଗଞ୍ଜନ-ବଳାସି-ବଳାଅର ସିଂହ-ଚମ୍ପକର
 ଅସ୍ଥିକ ମୁଣ୍ଡକା ମର୍ଦ୍ଦି ତଳବେ ହା ଶୁଗାଳ ଶାଢ଼ିଲୁ,
 ଗୁଲୁକଣ୍ଠକି ବନ ଧନୁର୍ଦ୍ଧର ବାଟରୁ ଶିଖର,
 ସୁଗନ୍ଧର ଗଡ଼ଖାଇ ପକମୟ ଲୁହମମକ୍ତଳ,
 ଭୁଲୁଣିତ ଅସ୍ତ୍ରାଗାର ମୁକ୍ତଦେବୀ ନିର୍ଭୟ ନିବୀ
 ପିଣ୍ଡି ଏ ଶୃଙ୍ଖଳ ମୁକ୍ତି

ଶିଫାନାଦେ ଜାଗ ଏବଂ ଜାଗ ମହେଶ୍ୱର ।

ଏ କିସ ?

ଦୁହୁଲ ନାଦେ ପାଟିପଡ଼େ ଆକାଶର ମାଳ,
 ଦୁର୍ଦ୍ଧର୍ଷ ମୁଗୁନି ଶୁଙ୍ଘ ଶୁଙ୍ଘାଇତ ଚନ୍ଦ୍ର ଦରଶନ,
 ଚନ୍ଦ୍ରୀର ସିନ୍ଦୂର ଶିରେ ଅସ୍ତ୍ର ଦେନି ତେଜନ୍ତୁ ଶିରର,
 ସମତ ସାହସ ଓତସୁ ବଳି ବମେ ରକ୍ତାକ୍ତ ନୟନ,
 ଶୃଙ୍ଖଳା ଶୃଙ୍ଖଳ ମଣି ଉପସ୍ଥାନ ନା ଆସେ ଅସ୍ତ୍ରାଗାର,
 ବର୍ଣ୍ଣା ଦୟାଦଳ ଏବେ

ଅସ୍ତ୍ରମାନ, କା ବରୁଣେ ହେଉଛି ବଢ଼େହା ?

କେତକି ଯେ ପଡ଼ିଲ ଶୋଇ ! ଶୁଙ୍ଘାଇତ ବାଟରୁ ମଉଳି,
 ଭାବତ ଶୁଙ୍ଘାଳାଗେ ଦେଖାଦେଲ ଧୂମକେତୁ ସମ
 ପିରକି, ଭାରତମାତା ମହାଦୁଃଖେ ପଡ଼ିଲେ ହାତଲି,
 ବକ୍ତ୍ରି ନ ଗବନ୍ଧୁ ଦେବ ବହୁତକ ତା ଆଗମୟ ରୁମ୍ଭନ,
 ଗଜିଂଗ କୁମାରସିଂହ ହାତ୍ୟା ଶୁଣି ମୁକ୍ତର ଚାଲୁବେ,
 ପଳାୟିତ ଏବେ ଗନ୍ଧ

ନେତାଜିର ହିଂସା ଆଉ ଅହିଂସା ଅବସର ।

ହେ ଗୌରବ ସ୍ବପ୍ନ, ଏ କି ଅଭ୍ୟୁକ୍ଷ ଅଛ ନିଜା ମାଳା ?
 ମାଳ ମାଳ ସୁଲେ ଜ୍ୟୋତର୍ମୟ ମୋତି ମାଣିକ୍ୟ ମଞ୍ଜରୀ,
 ପୁରୁଷ ବିଦ୍ୟୁତ ଶିଖା ସମ ନଦ ଯନ୍ତ୍ରବନା ବାଳା,
 ସଙ୍ଗୀତ-ବନ୍ଧନ-କଳା-କଳ୍ପରତା ଶିଳ୍ପ ସହଚରୀ,
 ମାଳତୀ ବୈଶ୍ଣବଜ୍ଞାନ ମୂର୍ତ୍ତିମାନ ଶକ୍ତିୟ ଗୌରବ,
 ଦରବାର ସିଂହାସନେ

ବକ୍ରକରେ ପ୍ରିୟହଠାଶି ଯେସନ ବାସବ ।

ଅସ୍ତ୍ରାଗାର ଅସ୍ତ୍ରପୂର୍ଣ୍ଣ, ରାଜକୋଷେ ଖେଳେ ଇନ୍ଦ୍ରଧନୁ,
 ମୋତି ମଣି ରତ୍ନ ତେଜେ, ରାଜଜେମା ସଖୀର ଗହ୍ୱରଣୀ,
 ମର୍ମର ସୋପାନେ ବସି ହରିଦ୍ରାରେ ମାଜେ ସ୍ବର୍ଣ୍ଣତନ୍ତୁ
 କୁମ୍ଭୀର ଶିଳାଘ ବୀର ଗାଥା କହେ ଭ୍ରାତ ସଖୀଜନେ,
 ଜାଗରୁ ଫେରଇ ପୋତ ସ୍ବର୍ଣ୍ଣରେଖା ନଦୀ ଧାର ଧାରେ
 ବସିଛି ବଣିକ ବାଳା

ଆଶାର ପ୍ରଦାପ ଜାଳି ନୈରାଶ୍ୟ ଅନ୍ଧାରେ ।

କାଶିଜ୍ୟ ଜାହାଜରଣୀ ଯୁଦ୍ଧସୋତ ଭୂମଧ୍ୟ ସାଗରେ,
 ଯୁଦ୍ଧରତ ଜଳଦସ୍ୟୁ ଦଳ ସଙ୍ଗେ ଆସିଛି ଭଦ୍ର,
 ମଙ୍ଗଳ ମନାସି ପୂଜେ ସାଧବାଣୀ କନ୍ୟା ବରୁଣରେ,
 ଲକ୍ଷ୍ୟଭେଦେ ମନ୍ତ୍ରଯୁକ୍ତେ ରତ ଯେତେ ସରନ୍ୟ ସାମନ୍ତ,
 ଶୂଙ୍ଖଳିତ ଅଶ୍ବାଶ୍ରେୟା ପଟୁଆରେ ଜାଗେ ଜାତ ପ୍ରାଣ,
 ଉଦତ ସହସ୍ର ଗୁଣ

ଜ୍ୟୋତି ଧର ଅଜାତର ରବି ଅସ୍ତମାନ ।

ଚଳ ଅଶ୍ଵାସେନ୍ଦ୍ରୀ ଦଳ ରଣୋନ୍ମତ୍ତ ବଜାଇ ଉଣ୍ଡୀମ,
 ଉଠାଅରେ ବାରବାଟି ବାରମାଟି ପଟାଇ ମୁଦୀର,
 ଜାଗନ୍ତୁ ଶତସହସ୍ର ନରସିଂହ କପିଳେନ୍ଦ୍ର ଭ୍ରମ,
 ମୁକତର ବଜ୍ରସ୍ତମ୍ଭ ସମ ଶତ ବାରେନ୍ଦ୍ର ସଦୀର,
 ଭୁଲିଯାଅ ବାରଗଣ ସୁସୁପ୍ତିର ନାରସ ଧବସ,
 ଦାସ ଜାଗରଣ ବଜ୍ର

ଧୂଜା ତୋଳି ଚଳ ଦୁସ୍ତ ମୁଣ୍ଡି ବାରରସ ।

ଭାରତର ମୁକ୍ତସେନା ଦଳେ ମିଶରେ ଦୁର୍ଦ୍ଦର୍ଶଗଣ,
 ବନ୍ୟାମୟୀ ଶରସ୍ତୋତା ନିର୍ଦ୍ଦରଣୀ ସାଗର ତରଙ୍ଗେ,
 ତଳେ ନ କରବ ନତ ରଣକ୍ଷେତ୍ରେ ହିରଙ୍ଗ କେତନ,
 ପଶ୍ଚାତେ ପେରିବ ନାହିଁ ଏକ ପଦ ବୈରୀ ତୋପଭଙ୍ଗେ,
 ନିଜ ବୁକୁ ରକ୍ତେ ଲେଖ ମୁକ୍ତସେନା ମୁକ୍ତସେନା ଆରେ,
 “ଜନଭୂମି ପଦ୍ମସାଗର

ଦାସଭ୍ୟ ଶୃଙ୍ଗଳ ଆଉ ବାନ୍ଧବୁ ନି ବାରେ ।”

ଉତ୍କଳମଣି

ତୁମେ ଦ'କୋଟି ଆଖିର ଲକ୍ଷେ ଫୁଟିଥିଲ ଚକ୍ର କମଳ ସମ,
ତୁମେ ଦ'କୋଟି ବୁକୁରେ ରକ୍ତେ ଲେଖିଲୁ 'ଭାରତ ଜନନୀ ମମ'
ତୁମେ ମହା ଜାଗରଣ ଜାଗର ଜାଲିଲ ପରମେ ଅଗ୍ରଗାମୀ,
ତୁମେ ସୈନିକଗଣ ଗୁଳିନେଲ ରଣେ ପ୍ରଗତ-ମୁକ୍ତିକାମୀ ।
ତୁମ ଅଶ୍ରୁ ସଜଳ ନୟନେ ଫୁଟିଲା ଦାନ-କଙ୍କାଳ ଛବି,
ତୁମେ ଉତ୍କଳ ଖଣି ଉତ୍କଳମଣି ଅନ୍ଧାରନାଶୀ ରବି ।

ଯଦ୍ଦି ଭୋଜା ନିଃଶ୍ଵାସେ ହୃଦାଶନ ତେଜ ଖେଳଇ କୁଟୀର ତଳେ
ଯଦ୍ଦି ରୋଗୀ ହୃଦୟର ଯନ୍ତ୍ରଣା ଘୋର ପାପ ମନ୍ତ୍ରଣା କରେ ।
ଯଦ୍ଦି ନିରାଶ ଉଦାସ ଅନ୍ତରେ ଘୋର ଅନ୍ଧାର ଘୋଟିଆସେ,
ଯଦ୍ଦି ଅଭାବ ମାରସ ନୟନେ ଶୂନ୍ୟ ବିଶ୍ଵମୂର୍ତ୍ତି ଭାସେ ।
ତଦ୍ଦି ତୁମେ ଦେବଦୂତ ଆସ ଅଭୂତ ନାଶ ହୃଦୟର ପ୍ରାପ,
ତୁମେ ଦୁଃଖର ସାଥୀ ଦୁର୍ଦ୍ଦିନରାଜ ବିପଦେ ବିପଦେ ଆସ ।

ଅସ ପ୍ରଳୟକନ୍ୟା ବନ୍ୟା-ମଧୁତ ଘନ-କଙ୍କାଳ ଘରେ,
 ଅସ ମଳିନବସନା କୃଷାଣକିଶୋରୀ ବକଳ ଅଶ୍ରୁଜ୍ୱଳ ।
 ଅସ ତନ୍ୟା ତରୁଣୀ ଲଜ୍ଜା ବାଉଣେ କରୁଣ ନୟନ ସଥେ,
 ଅସ ଲକ୍ଷ୍ମିତ ଘନ ଆଶ୍ୱାନେ ତୁମେ ଦୃଢ଼ ସଞ୍ଚିକା ରଥେ ।
 ଅସ ସବଂହର ସପନେ ସପନେ ବେଦନା-ଦର୍ଶନ-ମନେ,
 ଖେଳ ଅଗଣିତ ଦେଉ ଅନ୍ତରେ ସୁନା ଚନ୍ଦ୍ରମା ତୁମେ ଜଣେ ।

ଯହିଁ ଧନ ଗଉରବେ ଦାନବ ଦିଅଇ ମାନବରେ ଅପମାନ,
 ଯହିଁ ମାନବେ ମାନବ ନ ହୁଇଁ କରଇ ବିଶ୍ୱଧରମେ ସାନ ।
 ଯହିଁ ଶାସକ ଉଡ଼ାଏ ଶୋଷକ ରକ୍ତ କେତନ ଗର୍ବ ଭରେ,
 ଯହିଁ ଜାତି ସମ୍ମାନ ଯୁଗ୍ମ ବିଦେଶୀ ଇସ୍ତାତ ବଳ ତଳେ !
 ତହିଁ ପାଞ୍ଚଜନ୍ୟ ଗର୍ଭିଣୀ ତବ ଘୋର ବିପ୍ଳବ ଗାନ,
 ତହିଁ ଗୁଳ ଉଲ୍ଲଳ-ଗୌରବ ତବ ଉଦ୍‌ବେଳ ଅଭିଯାନ ।

ତୁମେ ଅପମାନ ଦେଇ ସ୍ୱାର୍ଥରେ ସରମାର୍ଥର ଦରବାରେ,
 ତୁମେ ମିଶାଇଦେଇ ଦେ ସକଳ ହୃଦୟ ଉଷ୍ମ ଲୋଭକ ଧାରେ ।
 ତୁମେ ଦୁଆରେ ଦୁଆରେ ଚମକାଇ ଦେଇ ଜନ୍ମଭୂମିର ଡାକ,
 ବୀର ଗର୍ଜିଲେ ଘୋର ସଞ୍ଜାରେ ଯଥା ଦୁର୍ଗଦ ବଇଶାଣ ।
 ତୁମେ ଫକୀର ଅଞ୍ଜ ଅମୀର ହୃଦୟ ଉଦୟ ରଶ୍ମିସମ,
 ଆଦେ କର୍ମର କବି ଉଲ୍ଲଳ-ରବି ଜାତି-ଗୌରବ ମମ ।

ଅଜି ସ୍ବସ୍ଥ କେତନ ଉଡ଼େ ଫରଫର ସଫଳ ସ୍ବପ୍ନ ଭବ,
 ମେଘ ମନ୍ତ୍ର ନିନାଦେ ନିନାଦେ ଜାଗଇ ଉଚ୍ଛ୍ଵାସ ଅଭିନବ ।
 ଅଜି ତଡ଼ତ ଜଡ଼ତ ପୁଞ୍ଜନେ କିଆଁ ଅଶ୍ରୁ ଆସାର ଧାରୀ,
 ସତେ ଭାଗ ଭାଗ ହେଲ ଭାରତ ବୋଲି କି କାନ୍ଦ ଜାତୀୟ-ଭାଷୀ ?
 ତୁମେ ଆସିବ କି ସତେ ଏକମନ ହେଲେ ହୃଦ୍ ପୁଷ୍କମାନ ?
 ଏବେ ଶେଷ ହୋଇନି କି ଉଚ୍ଛ୍ଵାସମଣି ମୁକ୍ତିର ଆଭିଯାନ ?

ଦେଖି ଛିଳମସ୍ତା ରକ୍ତଧାରୀ କି ହୃଦୟ ପଡ଼ଇ ଭାଙ୍ଗି ?
 ସତେ ଭୁଞ୍ଜୁମାନନା ବଳିଦାନେ ଆସ ମୁକ୍ତିସେନା କି ସାଜି ?
 ତୁମେ ଆସ ସ୍ବାସକୁଦ ତଡ଼ତ ଛନ୍ଦେ ଜାତ ବୈଭବ ହେଉ,
 ଅଜି ଦୁଇ କୋଟି ମନ ଏକ କରୁଥାନ୍ତୁ ବଜାଇ ବିଜୟ-ଭେଷ୍ମ ।
 ଶର ମନ୍ତ୍ର ନିନାଦେ ଚନ୍ଦ୍ରାନନରୁ ତନ୍ଦ୍ରା ପଡ଼ୁ ହେ ଭାଙ୍ଗି,
 ବସୁ ବିଷ୍ଣୁ ଅସୁର ନିଃସ୍ବା ପାଷାଣୀ ଜନ୍ମରୂପି ମୋ ଅଜା ।

କରିବୁ ଆମେ ଦିଗ୍‌ବିଜୟ

ହୃଦୟେ ଭାବ ସତ୍ୟ ବଳ କରିବୁ ଆମେ ଦିଗ୍‌ବିଜୟ
ଶତ୍ରୁ ବୀର ସନ୍ତାନର ଚିତ୍ତେ ନାହିଁ ମୃତ୍ୟୁ-ଭୟ ।
ଝିଜ୍ଜା ବାଉ ମୃତ୍ୟୁ-ଭେରୀ ଦିଗ୍‌ବଳୟ ଅନ୍ଧକାରେ
ଭୟା ଗାଉ ରୁଦ୍ର ଗୀତ ରକ୍ତ ତାଳ ଶଙ୍ଖ-ଧାରେ ।
ଗଳ୍ପି ଆସୁ ବିଦ୍ଵମେଘ ତଳି ଆସୁ ବଜ୍ରଶକ୍ତି
ଦୁର୍ଦ୍ଦିନର ଅନ୍ଧକାରେ ନିରାଶ ନାହିଁ ପଡ଼ିବା ଭାଜି ।
ଇସ୍ପାଦ ଯେ କରୁ ମନ ନ ଜାଣୁ କିସ ମୃତ୍ୟୁ-ଭୟ
ସତ୍ୟ ବଳେ ସାହସ ବଳେ କରୁ ଆମେ ଦିଗ୍‌ବିଜୟ ।

ସିନ୍ଧୁଜଳ ଦାସୀଗ କରି ଚାଲିବ ଆମ ନବାଇତ ନିଭିଳା
 ଚନ୍ଦ୍ରଲୀଳା ଉପନିବେଶ ରବିବ ଖଡ଼ାଜାହୁ ନ ମେଳା ।
 ଶତ୍ରୁକୁଳ ଦୁର୍ଗମାଳ ଲଘିଯିବେ ସୈନ୍ୟବଳ
 ଦୁର୍ଜୟ ଯେ ଦୁର୍ମୟ ଯେ ଗୁପ୍ତିବ ତାହାର ଚରଣେ ଦଳ ।
 ଅଗ୍ନିଦେବେ ଲେଖିବୁ ଜୟ ନିର୍ଭୀକତା ଲେଖନୀ ଗୁଳି
 କର୍ମ ପଦେହ ବର୍ଷସମ କର୍ମ ସିବୁ ଜୀବନ ତାଳି ।
 ସମ୍ରାଟ୍ ବୀର ସନ୍ତାନର ଚିତ୍ତେ ନାହିଁ ମୃତ୍ୟୁ-ଭୟ
 ହୃଦୟେ ଭୟ ଦବ୍ୟ ବଳ କରିବୁ ଆମେ ଦରବିଜୟ ।

କଳାର ଚଳେ ଉତ୍ତଳୀୟ ହୋଇଛୁ ଚର ବିଶ୍ୱଜୟୀ
 ଏଥର ଆମେ ଦେଖାଇଦେବୁ ବିଜ୍ଞାନର ବୁଦ୍ଧି ହର ।
 ଚିନ୍ତନାଳେ ହରିତ କରି ଦେବୁ ହେ ଆମେ ନିଖିଳ ଧର
 ବାଣୀର ବାଣୀ କୁଣେନେ ଦେବୁ ଖମାଇ ନଳ ଆକାଶ ତର ।
 କେତେ ଯେ ଗୀତା ଲେଖିବୁ ଆମେ ଦୀର୍ଘନିକ ବୁଦ୍ଧି ବଳେ
 ସିଦ୍ଧି ପଛେ ଧାର୍ଯ୍ୟ ଆମ ପାପନା ପୋଷ ମନ୍ଦ ପଳେ ।
 ବଦ୍ୟା ମହା ଅସ୍ତ୍ରବଳେ କରିବୁ ଆମେ ଧରଣୀ ଜୟ
 ଗଣ୍ୟ ହେବୁ ଧନ୍ୟ ହେବୁ ପୁଣ୍ୟ ଆଶା ଭାରତମୟ ।

ଶିଳ୍ପୀ ଆମ କଳ୍ପସିଦ୍ଧି କର୍ମୀ ଆମ ଚରଣେ କାମ
 ବସ୍ତ୍ର ପ୍ରେମେ ଭୁଲିବୁ ନାହିଁ ନିଃସ୍ୱ ଆମ ଜନନୀ ନାମ ।
 ଅରୁଣ ପଥ ଉରୁଣ ଦଳେ ଭରଣେ ନେତା ଜାଗିବେ କବି
 ବାକ୍ୟ ବୀର କର୍ମେ ବୀର ସ୍ୱଦେଶ ପ୍ରାଣ ସୁବିପ୍ଳବ ।

ଅଗାଧ ସୁନା ଇଷ୍ଟକରେ ନିଷ୍ଠାବଳେ ଗଢ଼ିବୁ ଦେଶ
 ଦୁଃଖ ଆମ ବନ୍ଧୁ ସାଥୀ ସଙ୍ଗୀ ରଣ-ଯାତନା-କୁଣ୍ଠ ।
 ଏହି ଉପାରେ ଉଦ୍ଧମୟ ଗଢ଼େ ଜାଣେ ଶତ୍ରୁ ଚୟ
 ସାଧନା ବଳେ ସୁକୌଶଳେ କିନ୍ତୁ ଆମେ ଧରିବୁ ।

ଶାରଳା ଦାସ

ଆଶୁ ନିର୍ଜନ ରାତି ନିବିଡ଼ ଅନ୍ଧାର
ମତଣୀ ଝାଡ଼ି କରେ ବୁଝି ଶୋକ ଦାହାକାର
ଶାମ୍ବାନ ସଂସାର, ବିଦ୍ୟୁତ୍ ସୁବର୍ଣ୍ଣ ସଞ୍ଚାର
ସମ ଝାମ୍ପେ ଝାମ୍ପେ ବର୍ଷେ ପକ୍ଷୀର ଧାନ
ସମ ସ୍ଵର୍ଣ୍ଣପର, ଘୋର ନଇରାଶ୍ୟ ତମେ
ଭମର କି କ୍ଷୀଣ ଆଶା ଦୁଃଖର ମନେ !
ମାରକ୍ତ ଗୋଦୁର ପଥ ଭରା କଥା କୁଞ୍ଜେ
ମିଞ୍ଚିମିଞ୍ଚି ଜଳେ ଶତ ଶତଦୃଶ୍ୟର ପୁଞ୍ଜେ
ନିଦ୍ରାକୁ ନୟନ ଯା'ର, ବିଦ୍ରୁପେ ହିଙ୍ଗାର
ଅନ୍ଧକାର କୁମୁଦର୍ଣ୍ଣ ସମ ଦାର ମାର
ହୁଏ ପୁଣି ନିଦ୍ରାମଗ୍ନ;

ଦୁଃଖୀ ସିଦ୍ଧେଶ୍ଵର
ଗୁଲ୍‌ଗୁଲ୍‌ ଏଇ ପଥେ ନେହୁଁ ଝର ଝର

ବାରି ଝରେ ଅବରତ, ବରଷା ବଢ଼ାସ
 ସଙ୍ଗେ ସମ ତାଳ ଦିଏ ହୃଦୟ ଭଙ୍ଗ
 ଅସନ୍ନ ବର୍ଣ୍ଣିତ କେଶ ଲେଟେ କେଶେ
 ବିଷାଦ ବିଦାଣ୍ଡ ମୁଖେ, ଅସମାନ ଘେର
 ରହିଛି ଅନ୍ତରେ ପୁଣି ଗୌରବେ ଅନ୍ଧାର
 ଅନ୍ଧାରେ ଗଠିତ ସେହେ ଜୀବନ ଢାଢ଼ାର ।

କହନ୍ତି ସେ, “ହାୟ ପିତା ଦେଇଁ ମୋତେ ଗାଳି
 ପିଙ୍ଗିଦେଇ କୋଳୁଁ ମୋତେ, ନୟନ ସଂହାଳି,
 ଅନ୍ଧର ଲଜଡ଼, ସୁଖ ଗୁହମା ସସନା
 ଥିଲି ତବ, ମୂର୍ଖ ବୋଲି ପର କଲ ପର !
 ଭୁଲୁଛି କୁଟିଳ ଆସ୍ୟ, ଆରକ୍ତ ଲେଟେ
 ଝୁଜୁଲୁ ହାସ୍ୟ, ବଜ୍ର କଠୋର କବନ
 ସହଜ କିପରି ରକ୍ତ ମାଂସ ଦେହ ଶୁଦ୍ଧ
 ‘ମୂର୍ଖ ସେହୁ ମୁଁ ସେହୁ’ ଦେଇ ତଡ଼ି କହୁ ।”

“ଦଳଗୁଡ଼ ଘୋଷି ଘୋଷି ନ ରହିଲ ମନେ
 କିବା ଦୋଷ ମୋର ? ଶ୍ରମ କାତର ଜୀବନେ
 ହୋଇନାହିଁ, କାଟିନାହିଁ ଖଳ ସଙ୍ଗେ କାଳ;
 ବିଦ୍ୟାଦେବୀ, ଅକାରଣ ଆଶୀର୍ବାଦ ତାଳ
 କାହା ଶିରେ, ଆଜୀବନ ତପସ୍ୟା ଆବେଶ
 ଆବରେ କେ ଲକ୍ଷ୍ମୀନାର ବିଷାକ୍ତ ଉଦ୍‌ଘ
 ତଳେ କଳଙ୍କିତ ମୁଖ, ମୂର୍ଖର ଜୀବନ
 ଜୀବନ ନୁହଇ ଘୋର କଣ୍ଠକ କାନନ ।

ଚନ୍ଦ୍ର ଥାଇ ଚନ୍ଦ୍ରସ୍ଥାନ, କର୍ଣ୍ଣ ଥାଇ ଜଡ଼
 ବସନ୍ତ ଥାଇ ସେ ମୂଳ, ଇନ୍ଦ୍ରସ୍ଥ ପକଳ
 ସମୁଦ୍ର ଥାଇ ଯେଉଁ ଅଜ୍ଞାନ-କାନ୍ଦେ
 ନିଜାନ୍ତରୀକ୍ଷଣ ସ୍ଥଳ ବହୁ ବସନ୍ତେ
 ଜ୍ଞାନର ଗୋଟିଆ ଯେବେ ପଡ଼ଇ ଭୁଲି
 ଅଦୃଶ୍ୟ ନୟନ କଣେ, ମର୍ତ୍ତ୍ୟରୁମି ଭୁଲି
 ଭମେ ସୁଧୀ ସ୍ୱର୍ଗପୁରେ, ଅମର ଯେସନ
 କଳ୍ପନାରେ ଶ୍ରେଣେ ବ୍ୟସ କୁବେର ବାଞ୍ଛନ,
 ଇନ୍ଦ୍ରର ନୟନବନ, ଭବଣୀର ଶ୍ୱସ
 ଶାସ୍ତ୍ରର ମାୟା ଅବା ମନ୍ଦାର ସୁବାସ ;
 କିନ୍ତୁ ସୁଧୀ ମହାଧନ !

ଧନମୁଖୀ ହାସ

ଚନ୍ଦ୍ରକର ରଙ୍ଗବୋଳା ପ୍ରତିମା ପରସ୍ତ
 ବିମଣ୍ଡିତ ହୋଇ ନାନା ରତ୍ନ ଅଳଙ୍କାରେ
 ମାନସ ଗୋଷ୍ଠର ମାନ୍ଦ୍ର ଅକାର ପ୍ରକାରେ ।
 ମନର ମନ୍ଦରେ ସେ କି ପାଉଇ ସକାଳ
 ସ୍ୱାସ ମାଳା ରତ୍ନରାଜି ? ନିଜରେ ହଜାଇ
 ଗାରେ କି ସେ ମହା ବିଷ୍ଣୁ ପ୍ରବାହ ଅନ୍ତରେ ?
 ବିକର କୁଟୁବ୍ଧୀ ତଳେ କାଟ ସମ ବଢ଼େ ।
 ଦିନେନ୍ଦ୍ର ଲଳିତ ପଟ ବିଦ୍ୟାତ ଗୁନ୍ଥନ
 ବିକାଶେ ନା ତା ରୂପସୀ ପ୍ରାଣ-କୁମୁଦନ ।
 ମୂର୍ଖ ରହୁବ କି ମୁହଁ ଜୀବନ୍ତ ସମ ?
 ମୃତ୍ୟୁ ପଥ ନୁହଇ ତ ବିକଟ ବିଷମ !

ରସନାରେ ଭଲଦେଲେ ଜାବୁ ହୁଏ
 ବେଦେ ବ୍ୟାକୁଳ ଚିତ୍ତ ହୁଅନ୍ତା
 କରନ୍ତି କି ଅମୃତତ୍ୟା ଜଳେ ଦେଇ
 ବିଭୀଷିକାମୟ ପାପ ! ଅଜ୍ଞାନତା ବା
 ହେବ କି ସଲିଳ ଯୋଗ; ଗରଳେ
 କି ଲାଗି ଏ ଅମୃତତ୍ୟା ଅଜାବ ବିଷୟ :
 ଏ ଜୀବନ ପଟେ କର ଅସାଧ୍ୟ ସାଧନ
 ଆଶିଷ ସିଦ୍ଧି କି ଟାଣି ଏ ମୋ ଦୃଢ଼ଯଶ ।
 ତେନୁଲିଆପତା ତେଜି କୃଷକ କିଶୋର
 ଝଙ୍କଡ଼େ ମିଳିଲେ ଦେଖା ଭାବରେ ବିଭୋର
 ସିଦ୍ଧେଶ୍ଵର, ଯାହା ଭାବକ ନି କର ନି ଶୁଦ୍ଧେ
 ପ୍ରାଣ ଯାହା ପଣ ରହୁ ଗୁଲେ ଶ୍ରୋ ଦ୍ରାବେ
 କର୍ତ୍ତବ୍ୟର,

ଚନ୍ଦ୍ରଭାଗା ପୂର୍ଣ୍ଣ ବନ୍ୟାଜିଲ,
 ଗୁଲୁତ ଲାନନ ଭରା ମଣ୍ଡୁକ ବହଳେ ।
 ଲାଘି ବାଧାବଦ୍ଧଗୁଣି ଶାରଳା ମନ୍ଦିରର
 ନିଶାର ଦ୍ଵିଜାୟୁ ଯାମେ ପ୍ରବେଶିଲ ଧୀରେ
 ସିଦ୍ଧେଶ୍ଵର, ଆଦ୍ରବାସ, ଝରେ ରକ୍ତଧାର
 ବରଣ କଣ୍ଟକ ଫୁଟି, ଭୁବନ ନେତ୍ର ତାର
 ଭୟ ଅଶ୍ରୁ ପ୍ରସ୍ରବଣେ, ବିଷାଦ ହୃଦାଶେ
 ପଡ଼ିଲେ ମେ ଚଣ୍ଡୀପଦେ ସୁଦୃଢ଼ ବିଶ୍ଵାସେ ।
 କେତେ ଦିନ ଅଗତ ଦେବା କେଣି ଫୁଲମାଳ
 ଝଙ୍କରଲ ଚରୁରପ, ମୂଳଗଳ ଥାଳ

ସୁକୁମାର ଶିଳ୍ପ ଏ ଗନ୍ଧାର ବାଣୀ
 “ସୁକୁମାର ଏବେ ନିଅ ରେ ମେଢ଼ା
 ପ୍ରାଣେ ନିଶ୍ଚୟ,

ସୁଗେ ସୁଗେ କବି
 ହୋଇ ଯାହୁଥିବୁ ଚର ନବ ନବ ଛବି,
 ଶତାବ୍ଦୀ ଅନ୍ଧାର ତଳେ ନାମ ଯାଏ ଝଳେ
 ବହୁରୂପେ, ଅମୃତର ଧାରା କାବ୍ୟ ତଳେ
 ବର୍ଷିଲ ଯେ ସୁସମୟ ଅନ୍ତରେ ଅନ୍ତରେ
 ବାଣୀ ଦେଇଥିଲୁ ସେଇ କାଳିଦାସ କରେ ।
 କାଳିଦାସ ଅବତାର ହେ ଶାରଳା ଦାସ,
 ନିର୍ମଳ ଭୁବନଜୟୀ ଯେ ଆତ୍ମବିଶ୍ୱାସ
 ସେଇ ବଞ୍ଚିତ ହୁଅ ଚଳା, ଶକ୍ତି କ୍ଷୁଦ୍ର କର
 ନିଜରେ ଦେଖଇ ଯୋଡ଼ୁ ନିଜର ସେ ଅର ।
 ସାରସ୍ୱତ ପୁଣ୍ୟାଶ୍ରମେ ଆଦ୍ୟ ତପୋଧନ
 ସିଦ୍ଧେଶ୍ୱର, ଦିଅ ନବ ବାକ୍ସୟ ଜୀବନ
 ଏ ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ, ଗୁଡ଼େ ଗୁଡ଼େ ବାଣୀ ଚୋର ବାଜୁ
 ମହାଭାରତର ତହିଁ ମୁଖେ ମୁଖେ ଶୁଭ ।
 ରଚନୁ ସହସ୍ର କାବ୍ୟ କବି ସରମ୍ଭ ।”
 ଉଜ୍ଜ୍ୱଳୀୟ କାବ୍ୟ ରଚେ ହସ୍ତ ବସୁନ୍ଧର ।”
 ବାସୁଗଦଗଦ କଣ୍ଠେ କହେ ସିଦ୍ଧେଶ୍ୱର,
 “ନନ୍ଦନ ମନ୍ଦାର କାହିଁ ତୋଳେ ମର୍ତ୍ତ୍ୟ-ନର ?
 ସୁଧା ଲତା ଜିରୁଇ କି ବସୁଧାର ତଳେ ?
 ଉଷର ହୃଦେ କି କାବ୍ୟ କଳ୍ପ-ତରୁ ଫଳେ

ବରୁଣା କଟାକ୍ଷେ ଦେବା ଅନାଇଲେ ଥରେ
 ଚାନ୍ଦିକ ଚନ୍ଦ୍ର ଶଶେ ତମିସ୍ର କନ୍ଦରେ ।
 ସାନ୍ତାପନେ ଚନ୍ଦ୍ରମୁଖ ଅନାଇ ଉପରେ
 ଜନମିତ ଶ୍ୟାମ ଦୁର୍ଗା, ମରୁ ଜଳଧରେ
 ପ୍ରାବେଦେ ଉଷିତା ମୟା, ହୋଇବ ସୁନ୍ଦର
 ଶୋଣିତେ ନିଦ୍ରାତ ଶକ୍ତି, ଚର ବଳଶିତ
 ହୃଦ-ସଦ୍‌ବରଷିକ ସୁଧା ସୁମଧୁର
 ସାଧ୍ୟ ହେବ ଯଥା ଯାହା ଦୁର୍ଗମ ବଞ୍ଚୁର ।”
 ଭାଷିଲେ ଶାରଳା, “ରବି ଶ୍ରୀମହାଶ୍ରୀରତ
 ଯିବୁ ଚନ୍ଦ୍ରଭାଗା ତାରେ କର ଏହି ସତ୍ୟ ।
 ଫଳିବୁ ସକଳ ତାଳପତ୍ର ଏକାବେଳେ
 ଭୁବିଧିକ ଅସୁନ୍ଦର, ଭାସୁଥିବ ଶେଳେ
 ତରଙ୍ଗେ ସୁନ୍ଦର ଗୀତି, ରଖ ଏହା ମନେ
 ଯାହା ଅସେ ଯାଅ ଲେଖି ଜନମା ସ୍ଵରଣେ
 ଭାସମାନ ପଦ୍ମବଳି ଗୁନ୍ଥି ନିମାନ୍ତରେ
 ସାଇତି ରଖିବୁ ଗୁନ୍ଥ ସରମ ଆଗ୍ରହେ ।
 ଉଜ୍ଜ୍ଵଳର ଗୁହେ ଗୁହେ ହେବ ସେ ପଠିତ
 ଚର ତୋ ଅକ୍ଷୟ କୀର୍ତ୍ତି ରହିବ ନିଶ୍ଚିତ ।”

ବାହାରେ ଚନ୍ଦ୍ରମା, ହୃଦେ ଅନନ୍ଦ ଉଜ୍ଜ୍ଵଳ
 ଅନ୍ତର୍ବାହୁ ଏକାକାର ଫେରେ ସିଦ୍ଧେଶ୍ଵର ।

ଗୁଲୁଛି ପଶ୍ଚିତ ସଭା ଶାସ୍ତ୍ର ଆଲୋଚନ
 ବିଦଗ୍ଧ ଦର୍ଶକଗଣେ ପୂର୍ବେ ପ୍ରାଙ୍ଗଣ ।

ରତ୍ନସଜ୍ଜିତ ଝଲମଲ, ମଣ୍ଡି ସିଂହାସନ
 ବସିଛନ୍ତି ଗଜପତି, ଆନନ୍ଦେ ମଗନ
 ହୋଇ ଶୁଣୁଛନ୍ତି ଜ୍ଞାନ ବିଜ୍ଞାନ ଭାଷଣ -
 ଏ କାଳେ ମିଳିଲେ କବି ବିନୟ-ଭୂଷଣ;
 ଛିନ୍ନଦାସ, ଜାଣି ଦେହ, ପାଣି ନୟନରୁ
 ପ୍ରେମର ପ୍ରବାହ ଘାବେ ଦଗ୍ଧ ବସ-ମରୁ ।
 ଲଳିତ ମଣ୍ଡଳେ ଦିବ୍ୟ ଜ୍ୟୋତି ଚମକଇ,
 ଅସ୍ତ ପୃଷ୍ଠେ ଦେବଦୂର ନିଷ୍ଠା ଦହକଇ ।
 କହନ୍ତି ଶାରଳା ଦାସ ଗଦଗଦ ବାଣୀ,
 “ଦୁଇଜଣା ପ୍ରସାଦେ ଏକ କାବ୍ୟ ଅଛି ଶ୍ରୀ ।
 ପଢ଼ବ କି ସୁଧୀ ଦୃଷ୍ଟି ? କହନ୍ତି ସେ ଯାହା
 ନିଶାକାଳେ ନ ଭାବି ମୁଁ ଲେଖିଯାଏ ତାହା ।
 କାହିଁ କାବ୍ୟଚନ୍ଦ୍ର, କାହିଁ ଉଦ୍‌ବାହ ବାମନ
 ଦେବାର କରୁଣା ବଳେ ଦୁଃସାହସ ମମ ।”

କେତେ ପୁଷ୍ପା ଝଲଝଲ ଜ୍ଞାନ ଅଭିମାନ,
 ରଜଗର୍ଭରବ ଦୁପ୍ତ ମୋହାନ୍ତ ଗୁମାନ
 ବ୍ରାହ୍ମଣ ପଣ୍ଡିତ ସବିବ କଲେ ହାସ୍ୟ ବ୍ୟଙ୍ଗ
 “ବିଷା ମୁହଁ ଜାଣିଲ କି କାବ୍ୟ ରସ ରଙ୍ଗ ?
 ସାରମେୟ ଦୁର୍ଦ୍ଦଳ କି ନଞ୍ଜ ହରି ସ୍ବାଦ,
 ଦେବଦୃଢ଼ି ଭୋଗ୍ୟ ଯାହା, ଆକାଶ ପ୍ରାସାଦ
 ଚଢ଼ିଲ କି ପିପିଲିକା ? ଦାପରୁଣା ଭାବ
 ଧରନ୍ତି ସେ ଦିନକାଥ ଗରବା ସ୍ବଭାବେ ।

ବାବ୍ୟ କୃଷ୍ଣ ନୁହଇ ରେ ପାଗଳ ପ୍ରଳାପ
 ବ୍ୟୁତ୍ପତ୍ତି, ଅଭ୍ୟାସ ଲେଖା ପ୍ରତିଭା ଅମାପ,
 ଅନନ୍ତ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟରୋଧ, ପେଟକ ପଟ୍ଟମେ
 ଗାଏ କି ହେ ସାମ ଗାନ ? ପରିହାସ ନମେ
 କହନ୍ତି ମାନବେ ସିନା, ଶାରଳା ପ୍ରସାଦ
 ଲଭିଛୁ ସଧାନ ଓଡ଼ି ଗାନ୍ଧାର ଦାୟାଦ !
 ପ୍ରାକୃତେ ଲେଖିଛୁ ପୁଣି ତେଜି ଦେବଭାଷା,
 ରାଜ ଗଉରବ ଲାଗି ଦାମ୍ଭିକର ଆଶା ।
 ଆସିଛି ହେ, ଏ କବିତା ମୂର୍ଖ ସାହି ଲେଖା
 ପଢ଼ନାହିଁ ଏ ନିକଷେ ଜ୍ଞାନ-ରଶ୍ମି ରେଖା ।”
 ପିଙ୍ଗିଦେଲେ ଅଭିମାନେ, ଅଶ୍ରୁଧାରେ ଦ୍ରବି
 ଗଲେ ଯେହେଁ ପଞ୍ଜୀକର ରସାତଳେ ଦବି !
 ଲକ୍ଷ୍ମୀନାରେ ଦଗ୍ଧୀରୂତ ମୁଖ ନତ କରି
 ଫେରିଲେ ଦରିଦ୍ର ଶ୍ରେଣୀ-କୁଟୀରେ ସୁମର
 ଶାରଳା, କବିରେ ଏ ଯେ ଘୋର ଅପମାନ
 ଅଳଙ୍କାର ରୂପେ କଲ ବ୍ରତ ଅଭିଯାନ
 ଧରାବସେ,

“ସତ୍ୟ-ଶିବ-ସୁନ୍ଦର ପୂଜାରୀ
 ହୃଦୟ ବିଦାରେ ଯଦି କପଟ କଟାରୀ
 କରବି ବିଲେପ ସବ” ଭାବି ଅଳଙ୍କାର
 ଭରିଲ କରାଳ ଗର୍ଭେ ନିଶିଳ ସଂସାର ।
 ଝଟିଲ ପାହାନ୍ତି ତାରୀ କରି ପରଲୋକ
 ନିଶିଳ ହୃଦୟ ବୁଦ୍ଧି, ଦେଖିଲେ ସପନ

କପିଳେନ୍ଦ୍ର ଗଜପତି ଉଲ୍ଲସ-ସମ୍ରାଟ
 ଝଙ୍କଡ଼ବାସିନୀ ଦେବୀ ଶ୍ରୀମୁଖ ପ୍ରଶାନ୍ତ ।
 ବାଣୀ ବିନିମିତ ସ୍ଵରେ କହନ୍ତୁ ଏ ବାଣୀ
 “ଭକ୍ତକବି ହୃଦେ ଦେଲ ବକ୍ତ୍ରବାଣ ହାଣି,
 ସେଇ ବାଣେ ଦଗ୍ଧ ଦେହ ଦେଶ ରେ ମୋହର
 କବି ଯେ ମୋହର ଭର ମୁହିଁ କବିକର ।
 ଭକ୍ତର ଲକ୍ଷ୍ମୀନାଥ ସବୁ ବହୁଛି ଅନ୍ତରେ
 ଅହଙ୍କାରମୟ ଗୁଣ୍ୟ ଦୁରନ୍ତ ଅନଳେ
 ଦହୁବ ସେ, ଲକ୍ଷ୍ମୀ ଯେବେ ଗୁଣ୍ୟର ମଙ୍ଗଳ
 ସସମ୍ମାନେ ଆଣି ବର ଭକ୍ତ କବିକର ।”
 ଏତେ କହୁ ମହାଦେବୀ ହେଲେ ଅନ୍ତର୍ଦ୍ଧାନ,
 ଦୁଷ୍ଟିତ ସୁମର ଗୁଣୀ ଦୁଃଖେ ମୁହ୍ୟମାନ,
 ଜକାଇଲେ ସୁଧୀସଭା, ପଠାଇ ପାଲିଙ୍ଗି,
 ଅର୍ଘ୍ୟ ବର ସସମ୍ମାନେ ଆଣିଲେ କବିକି ।
 କୋରକତ କରେ ଯେତେ ପଣ୍ଡିତମଣ୍ଡଳୀ
 କଲେ କ୍ଷମା ଭକ୍ଷା, କବି ବସିଲେ ଉଚ୍ଛ୍ଵଳି
 ଗଜସଭା, ଗଲେ ପୁଷ୍ପ ରତନ ଭୂଷଣ
 ଗଜ ଭସ୍ମରେ କବି ମଣିଲେ ଦୁଷ୍ଟଣ
 ସହଜ ସୁନ୍ଦର ବେଶେ, ବିନୟ ଆଳାସେ
 ନେହୁଁ ଝର ଝର ଅଶ୍ରୁ ଝରେ ଆସେ ଆସେ ।
 “ବନ୍ଧିଲେ ଶାରଳା କବି ଭାବ ଗଦ ଗଦ
 ମୂର୍ଖ ସିଦ୍ଧେଶ୍ଵର ଦେଲ ମହାକବି ପଦ,
 ହୁକୁଳା ଗୋ ! ତେନ୍ତୁଳିଆ ଶୁଣାନ ଭକାଗୁ,
 ତୋ ପ୍ରସାଦେ ଆଜି ଗଜ-ସମ୍ମାନାୟକାଗୁ ।”

ଶିଳ୍ପୀ

ବଦନେ ଘୋର ବେଦନା ଜମି ଅସେ
ଥପର ଅତି ନାରସ ହାତୀ ଶ୍ବାସେ ।
ନୟନ ତଳେ କୁହେଲି କଳା ମାୟା
ଲଳଣେ ଘୋର ବାଦଲ ଘନ ଗୁପ୍ତା ।
ହୃଦୟେ କେଉଁ ଝଞ୍ଜା ଆଜି ଭଞ୍ଜେ
ଗଣ୍ଡଦେଶେ ଚଣ୍ଡିତା ଯା ଫୁଟେ,
ମଳିନ ଧୂଳିପଥର ଧାରେ ଧାରେ
ଭଗନ ଦେହେ ନଗନ ହାତୀକାରେ
ବୋଲଇ ଶେଷ ଗାନ
‘ବନ୍ଧୁ ଦେଶ, ଶିଳ୍ପୀ ଅସମାନ ।’

ମଣିଷ ସୁଅ କୁଟିଛୁ କେତେ କାହିଁ
 ଉଡ଼ାଇ ଧୁଳି ଦେଉଁ ଯାଏ ଧାଇଁ
 ଫୁଲର ଗୁଳି ଗୁଲର ବଡ଼ଲେକ
 ନ ଦେଖେ ଆଖି ପଥର ଧାରୁଁସୋକ ।
 ଶୋଷଣ ଲହୁ ଲହୁ ମୁଣ୍ଡ ଗଲେ
 ବଣିକ ମନେ ଟାଟ ନାହିଁ ଧରେ ।
 ପରଜାପତ ରୂପସୀ ଧନ ନାଶ
 କିଏ ମୁଲ୍ୟ ଚୁଷଣ କିଏ ଶାଢ଼ୀ ।
 ଶିଳ୍ପୀ ପଡ଼ି ରହେ
 ଅଶ୍ରୁଧାରା ଧୁଳିକି ବ୍ୟଥା କହେ ।

କମ୍ କେତେ ଆମ୍ଭ ବନ ଶ୍ରେଣୀ
 ଶଇଳ ଦେହେ ଛଇଳ ନଦୀ ବେଣୀ ।
 ରୁଣ୍ଡ ମେଘ ପୁଣି ମାଳ ନଭ
 ଚନ୍ଦ୍ରକାର ସୁପମା ଗଭୀରକ ।
 ଉଷାର ନବ ଶିଶିରମୟୀ ଭୂଷା
 ପ୍ରଦୋଷ ମୋତି ରତନଗୁଣି ଭୂଷା ।
 ଶଇଳ ଘନ ଗହନେ ଟଳ ମଳ
 ପତନେ ପହିଁ ମୁକ୍ତ । ଲଭେ ଜଳ ।
 କଲ୍ଲୋଳର ବାହୁନୀ ଘେନି ଆସେ
 ସାଗର ଘନ ଫେନିଳ ଜଳ ହାସେ ।
 ଢଳିରୁ ପଡ଼େ ଝରି
 ଶାବଣ ମେଘୁ ବର୍ଷାଧାରା ପରେ ।

ଦୁର୍ଲ୍ଲୋଳିତ ଶ୍ୟାମଳ ଡରୁମାଳା
 ନୃତ୍ୟରତା କନ୍ଧ ବନବାଳା ।
 ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନା ଝରି ସରସୀ କୂଳେ କୂଳେ
 ଝଲୁଛି ଉଠେ ଲହରୀ ଚୂଳେ ଚୂଳେ ।
 ରୂପର ତେଜେ ଶକଟି ଉଠେ ଘାଟ
 ନୂପୁର ସ୍ବନେ ଚକିତ ଗ୍ରାମ ବାଟ ।
 ପକ୍ଷୀବଧୁ ଇନ୍ଦ୍ରମାଳ ଜଳେ
 ମଳିନ କରେ ଚକଚ କୁମୁଦରେ ।
 ଗହ୍ବରେ ଗୁପ୍ତା ଜୁଆର ଉଠେ ଦୁଆ
 ସରସ ଗୀତେ ପଡ଼ଇ ଫୁଟି କଥା ।

ପଲକ ପଡ଼େ ନାହିଁ,
 ଅଭିସାରିକା ରହିବି କାରେ ଗୁହଁ ।

ଅପସରା କି କିଶୋରୀ ତନୁ ହସେ
 ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନାଗୁଣି ମଳିନ ହୋଇ ଖସେ ।
 ଅରୁଣକର ଅଧରେ ହୁଏ ମାଜି
 କୋମଳ ଫୁଲ ଲଳିତ ହାତ ବାଜି ।
 ତରୁଣୀ କା'ର କରୁଣ ରୂପ ରେଖା
 ଅଲେଖା ମନେ ପୀରତ ନୂଆ ଲେଖା
 ଚମକିପଡ଼େ ଭାରକା ଦେଖି ଆଖି
 କେଶରୁ ମେଘ କଜଳ ନିଏ ମାଖି ।
 ଶିଳ୍ପୀ ତେଜେ ବେଦନା ଅନୁଭବ
 ଗୋଟିକି ଗୋଟି ଶିଳ୍ପୀଗାର ଛବି ।

ରୂପସୀ କେନ୍ଦ୍ର ବିକଶି ଉଠେ ନାହିଁ
ଦୁଃଖେ, ଦୋଷେ ନିଶ୍ଚୟ ଘନ ସ୍ଥଳ ।

ମରଇ ଅନାଦ୍ୱାରେ,
ନ ଆସେ କେନ୍ଦ୍ର ବିସଦେ ସଥ ଧାରେ ।

କଲିଙ୍ଗା ଉଡ଼ି ନିଶାନ୍ତ ଦେଇ ରସ
ଅଜାଡ଼ି ଦେଇ ବୁକୁରୁ ସବୁ ହସ ।
ଉଜାଡ଼ି ଦେଇ ସୁନାର ଯଜ୍ଞବନ
ଜାଣି କରି ସବୁଜ ସଜ ମନ ।
ଭୂମିରେ ତାର ସକଳ ଦେଇ ତାଳି
ବୁକୁରେ ମାଣି ନିର୍ଯ୍ୟାତନା କାଳି
ବିଦ୍ରୁପର ବଜ୍ରାଘାତ ସହି
ଲକ୍ଷ୍ମୀନାର ବିପ୍ଳବ ବୋଝି ବହି
କଳାଳ ସେ ସଢ଼ିଛି ଅଜି ଭାଜି
ପ୍ରତିଭା ଅହା ଭକାସା ବେଶ ସାଜି ।

ହସଇ କାଳ ହୁର,
ଧୂଳିରେ ଲେଟେ ଜାତିର କୋହୁନୁର ।

ଶିଳ୍ପୀ ଦେଶେ ଶୂନ୍ୟ ଚକ୍ରପାଣ
ଅର୍ଥଦାସ ବିକଟ ଉପହାସ ।
“ପ୍ରତିଭା ଯହିଁ ବିଷମ ଅଭିଶାପ
ଜୀବନ ଭାର, ସାଧନା ମହା ପାପ

ସୁଜନ ଯହିଁ ଅଳସ ଜନ ଲୀଳା
 ଅର୍ଥୀକନ ହୃଦୟ ଯହିଁ ଶିଳା
 ଜୀବନ ଯହିଁ ନିରତ ସରସବ
 ଅସ୍ତ୍ର ହେଉ ତହିଁ ମୋ ଗର୍ଭରବ ।”
 ନିରାଶ ମନ ଚାହିଁ ଦାହାକାରେ
 ଶିଳ୍ପୀବର ତପ୍ତ ଧୂଳି ଧାରେ
 ଅଶ୍ରୁଧାରା ତାଳି;
 ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ଏ ? ଭବୁକ ଚଳେ ଭାଳି !

ସୂଚନା

ଖାରବେଳ ଦର୍ଶନମୟ

ଖ୍ରୀ: ପୃ: ୧୮୩ରେ ଖାରବେଳ ସିଂହାସନ
ଆଗେହଣ କରୁଥିଲେ । କଲିଙ୍ଗ ଗୌରବ ଜୈନ-
ସମ୍ରାଟ ଖାରବେଳଙ୍କ ବାରତ୍ତ୍ୱ ସ୍ୱରଣରେ ପ୍ରତି
ଓଡ଼ିଆର ବସ ବାରଗବରେ ସ୍ଥାପିତ ହୁଏ ।
ନିମାଳସୂଚାରୁ କୁମାରକା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସମସ୍ତ ରାଜ୍ୟ
ତାଙ୍କର ଅଧୀନତା ସ୍ୱୀକାର କରୁଥିଲା । ଅସକ,
ମୂଳକ, ଭୋଜକ, ଅନୁପ, ବିଦର୍ଭ, ସାତବାହନ
ବଂଶର ସାତକର୍ଣ୍ଣୀଙ୍କ ରାଜ୍ୟ, କୋଶଳ, ଚେଦି,
ମଥୁରା, ପାଣ୍ଡ୍ୟ, ଶୈଳ, ମଗଧ ଇତ୍ୟାଦି ବହୁ ରାଜ୍ୟ
ଖାରବେଳ ଜୟ କରୁଥିଲେ । ଗ୍ରୀକ୍ ସମ୍ରାଟ
ପ୍ରତିନିଧି ଦାମିଟ୍ର (Demetrius) ଖାରବେଳଙ୍କ
ସହୃଦୟତା କରି ପଶ୍ଚିମ ହୋଇଥିଲେ । ଏକ-
ଛନ୍ଦାସୁପତି ସମ୍ରାଟ ମଗଧ ଜୟ କରି ଜାନମୁର୍ତ୍ତି
ଘେନି ଆସିଥିଲେ । ତୋଷଳ ସେତେବେଳେ
କଲିଙ୍ଗର ରାଜଧାନୀ ଥିଲା । ହାତଗୁମା ଶିଳା-
ଲେଖରେ ଖାରବେଳଙ୍କ ଅମରକାଞ୍ଚି ବର୍ଣ୍ଣିତ
ହୋଇଅଛି ।

ଦଧୀଶ

ବୃହସ୍ପର କୌଣସି ଅସ୍ତରେ ମନ୍ତ୍ର ନାହିଁ ।
ଦଧୀଶଙ୍କ ଅସ୍ତରେ ବଜ୍ର ନିର୍ମିତ ହେଲେ ସେ
ମୟବ ବୋଲି ଜଣାଗଲା । ଇନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ଅନ୍ତର୍ନିହିତ
ଅଭିଳାଷ ଅବଗତ ହୋଇ ଜଗତର କଲ୍ୟାଣ
ନିମିତ୍ତ ଦଧୀଶ ଆତ୍ମୋତ୍ସର୍ଗ କଲେ । ଦୟାନଦୀ
ତୀର ଖାଣି ।

ବକ୍ସି ଜଗବନ୍ଧୁ ବିଦ୍ୟାଧର

୧୮୧୭ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ବୀର ଓଡ଼ିଆମାନେ
ବ୍ରହ୍ମଚର୍ଯ୍ୟ ସ୍ୱେଚ୍ଛାରୁ ଶାସନ ବିରୁଦ୍ଧରେ ବିପ୍ଳବ
କରିଥିଲେ । ଏହା ଗୋଦର୍ଦ୍ଧା ବିଦ୍ରୋହ ନାମରେ
ପରିଚିତ । ଜଗବନ୍ଧୁ ବିଦ୍ୟାଧର ବିଦ୍ରୋହୀମାନଙ୍କର
ସବୁ ପ୍ରଧାନ ନେତା ଥିଲେ ।

କଳାପାହାଡ଼ ଓ ପ୍ରତିମା

ଧୂମ୍ରର ଧୂମ୍ରକେତୁ ରୂପେ କଳାପାହାଡ଼
ଭଜନରେ ଅତି ଧରିଚିତ । କଳାପାହାଡ଼ର
ଅଭିଯାନ ଫଳରେ ଭଜନୀୟ ବ୍ରାହ୍ମଣୀୟ ଅସୁରଶାସି
କିଛି ଘଟିଛି ।

ପାଣି

ଏହା ଉକ୍ତ ଖୋର୍ଦ୍ଧା ବିଦ୍ରୋହ ସମୟର ଘଟଣା । ବିଦ୍ରୋହ ସମ୍ବନ୍ଧ ସମ୍ବନ୍ଧିତ ପ୍ରକାର ସନ୍ଦେହ କରି ଇଂରେଜମାନେ ଓଡ଼ିଶା ଗଜା ମୁକୁନ୍ଦଦେବଙ୍କୁ ବାରବାଟିଦୁର୍ଗରେ ବନ୍ଦୀ କରିଥିଲେ । ତାଙ୍କୁ ପାଣି ଦୁର୍ଗମ ହୋଇଥିଲା । ଜୟୀ ଗଜଗୁରୁ ଇଂରେଜମାନଙ୍କ ନିକଟରେ ମୁକୁନ୍ଦଦେବଙ୍କ ଜୀବନ ଭିକ୍ଷା କରିଥିଲେ ଏବଂ ତତ୍ପରିବର୍ତ୍ତରେ ନିଜେ ପାଣି ଚାହିଁଥିଲେ । ଓଡ଼ିଶାର ଜାତୀୟ ମର୍ଯ୍ୟାଦା ଗଜଗୁରୁଙ୍କ ଆସ୍ଥାସ୍ତର ଦ୍ଵାରା ରକ୍ଷିତ ହୋଇଥିଲା । ଜୟୀ ଗଜଗୁରୁଙ୍କ ସରି ତ୍ୟାଗୀ ଜାତୀୟ ବୀର ବୃଥାବାର ଲବ୍ଧିଦାସରେ ଅତି ଅଳ୍ପ ଦେଖାଯାନ୍ତି ।

ରାୟ ରାମାନନ୍ଦ

ଗଜପତି ପ୍ରତାପରୁଦ୍ରଙ୍କ ସମୟରେ ଗୋଦାବରୀ କିମ୍ବଦନ୍ତୀର ଗାଧନକର୍ତ୍ତା ଥିଲେ । ଦାକ୍ଷିଣାତ୍ୟ ଅଭିଯାନରେ ଶ୍ରୀଧାନ ସେନାପତି ଥାଇ ସେ ବିପ୍ଳବ ଯଗି ଅର୍ଜନ କରିଥିଲେ । ଗୋଦାବରୀ ନଦୀ କୂଳରେ ଚୈତନ୍ୟଙ୍କ ସମ୍ବନ୍ଧ ତାଙ୍କର ସାକ୍ଷାତ ହେଲା । ଅସ୍ତ୍ର ଶସ୍ତ୍ର ଛାଡ଼ି ସେ ମୁଦଙ୍ଗ ଧରିଲେ । ସେହି ଦିନଠାରୁ ବୀର ଓଡ଼ିଆମାନେ ଗ୍ରୀନବାସୀ ହୋଇ ମୁକୁନ୍ଦଦେବଙ୍କ ସମୟରେ ସ୍ଵାଧୀନତା ହାସଲକଲେ ।

ବିଦ୍ରୋହୀ ପୀର ଆଲୀ

୧୮୫୭ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ପ୍ରସାଦ୍ଧା ବିଦ୍ରୋହ ହୋଇଥିଲା । ପୀର ଆଲୀ ଉକ୍ତ ବିଦ୍ରୋହର ଜଣେ ବୀର ନେତା ଥିଲେ । ବହୁ ଶ୍ରେତାଙ୍ଗ ବଧ କରି ଶେଷରେ ପୀର ଆଲୀ ଧୂତ ହେଲେ । ତାଙ୍କୁ ଶୁକ୍ରଦ୍ରୋହ ଅପରାଧରେ ପାଣିଦଣ୍ଡ ଦିଆଯାଇଥିଲା । ପାଣି ଚଢ଼ିବା ସମୟରେ ଶ୍ରେତାଙ୍ଗ ନେତା ଅନ୍ୟ ବିଦ୍ରୋହୀମାନଙ୍କର ନାମ କହିଦେଲେ ତାଙ୍କୁ ମୁକ୍ତ କରାଦେବେ ବୋଲି ପ୍ରଲୋଭନ ଦେଖାଇଲେ । ପୀର ଆଲୀ ହସି ହସି ପ୍ରାଣ ଦେଲେ । କିନ୍ତୁ ଜନ୍ମଭୂମି ପ୍ରତି ବିଶ୍ୱାସ-ଦାତାକତା ଚଳେ ନାହିଁ ।

ବେଶ

ପ୍ରଜାପୀତକ ଶୁଭର ସମ୍ରାଟ । ଅତ୍ୟାଶୁର ସୀମା ବଳିବାରୁ ପ୍ରଜାମାନେ ବିଦ୍ରୋହୀ ହୋଇ-ଥିଲେ । ବିଦ୍ରୋହ ସମ୍ବାଦ ପାଇ ଖୋସଳକୃଷିର ସମ୍ରାଟ ଦରଦ୍ରୁତୀରମାନଙ୍କରେ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ରରେ ଅଗ୍ନି ଜଗାଇ ଦେଇଥିଲେ । ହସ୍ତସ୍ତବ କାଳ ବିଦ୍ରୋହୀ ପ୍ରଜାମାନେ ବେଶକୁ ସେହି ଢଙ୍ଗରେ ଅଗ୍ନି ସିଖାକୁ ପିନ୍ଧିଦେଲେ । ବେଶର ଲାବନ ଦାହରେ ପ୍ରଜାମାନଙ୍କର ପ୍ରତିଶୋଷ ପ୍ରସାଦ୍ଧ

ପ୍ରଶମିତ ହୋଇଥିଲା । ଅତି ପ୍ରାଚୀନ କାଳରେ
କି ପ୍ରଜାମାନେ ଶୁଦ୍ଧ-ଅତ୍ୟାଚାର ବରଜାତୁ ବହୁ
ନ ଥିଲେ ।

ରାଇବଣିଆ

ଜଳେଷୁର ଶ୍ରେଷ୍ଠନଠାରୁ ୧୦ ମାଇଲ ଦୂରରେ
ଏକ ବିଶିଷ୍ଟ ଦୁର୍ଗ । ଏହା ବାରବାଟି ଦୁର୍ଗଠାରୁ
ବୃହତ୍ତର ଥିଲା । କର୍ତ୍ତୃମାନ ଅତ୍ୟୁତ୍ତମ ପ୍ରାଚୀରର
ବିଶିଷ୍ଟ ପ୍ରସ୍ତର ପ୍ରସ୍ତ, ଶୁଦ୍ଧବାଟି ଓ ତଳ ପରସ୍ତ
ଗଡ଼ ଖାଇର ଧୂସାବଶେଷ ଛଡ଼ା ଆଉ କିଛି ନାହିଁ ।
ବୈଶିଷ୍ଟ୍ୟମାନ ମାନ୍ୟତା ଏହାର ଶେଷ ଶାଖାଥିଲେ ।
ସେ ଅତ୍ୟାଚାର ବର୍ତ୍ତୀ ପକ୍ଷରେ ଯୋଗ ନ
ଦେବାରୁ ବର୍ତ୍ତୀ ଓ ଉତ୍ତମ ଶତ୍ରୁରାଜମାନଙ୍କ
ମଧ୍ୟରେ ଶୁଦ୍ଧିତ ସଂଗ୍ରାମ ହୋଇ ଶେଷରେ ଏ
ଦୁର୍ଗର ପତନ ଘଟିଲା । ଫକୀରମୋହନଙ୍କ ‘ଇତି-
ମା’ରେ ବିଶେଷ ବିବରଣୀ ଅଛି ।

ଉତ୍କଳମଣି

ନେତା ଭାବରେ ଉତ୍କଳର ଗୁଡ଼େ ଗୁଡ଼େ
ସରିଗିତ । ୧୯୪୭ ‘ସମାଜ’ ଶ୍ଳାକ ସଂଖ୍ୟାରେ
ଏହି କବିତାଟି ପ୍ରକାଶିତ ହୋଇଥିଲା ।

ଶାରଳା ଦାଶ

ଉତ୍କଳର ଅଦଳେ । ଉତ୍କଳର ଚାନ୍ଦ ନାମ
ସିଦ୍ଧେଶ୍ଵର । ସିଦ୍ଧେଶ୍ଵରୀନା ଶାରଳାଙ୍କ ବର ପାଇ
ସେ ଓଡ଼ିଆ ମହାଶ୍ଵରତ ଲେଖିବାକୁ ସମର୍ଥ
ହୋଇଥିଲେ ।

ଶିଳ୍ପୀ

ଉତ୍କଳ ଶିଳ୍ପ ନିମନ୍ତେ ଉତ୍କଳ ସାରା ଭାରତରେ
ପ୍ରସିଦ୍ଧି ଲାଭ କରିଥିଲା । ବର୍ତ୍ତମାନ ଉତ୍କଳରେ
ଶିଳ୍ପର ଅଦଳ ନାହିଁ । ମରୁ-ମଣି ପରି ଶିଳ୍ପୀଙ୍କର
ପ୍ରଚଣ୍ଡ ମଉଳି ଯାଉଛି । କଣେ ଶିଳ୍ପୀଙ୍କର ଦୁର୍ଦ୍ଦଶା
ଦର୍ଶନରେ ଏହି କବିତାଟି ରଚିତ ହୋଇଥିଲା ।

— — —

କବିଙ୍କର ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଅବଦାନ

ପ୍ରସ୍ତାବ—

ବାଚଅଶା

ଏକଶତାଧିକ ଚତୁର୍ଦ୍ଦଶୀସଦା କବିତାର
ସମୃଦ୍ଧି । ଭାବର ଅଭିନବତ୍ତ୍ୱରେ, ପ୍ରେମର ଅଭି-
ବ୍ୟକ୍ତିରେ, ଦର୍ଶନର ନବଦୃଷ୍ଟିରେ ପ୍ରତ୍ୟେକଟି
ସନେଟ୍ ଅପୂର୍ବ ଓ ଅନବଦ୍ୟ ।

ପାଷାଣ ଚରଣେ ରକ୍ତ —

ଚମତ୍କାର କାବ୍ୟ-ନାଟିକା । ଚଣ୍ଡାଣୋକଙ୍କ
ଉଲ୍ଲସ ଆକ୍ରମଣ ଓ କାବ୍ୟନାୟକ ‘ରିହ’ର ଅସୀମ
ବୀରତ୍ୱ... କବିଙ୍କ ସୁସଜ୍ଜିତ କଳ୍ପନାରେ ସଜ୍ଜାବିତ
ହୋଇଉଠିଛି ।

ଡଢ଼ମା—

ସ୍ଵରଶାର କଳଧୁନି ପରି, ଛନ୍ଦମୟ ଓ ଧୁନିମୟ ।
ପ୍ରକୃତ ଚିନ୍ତଣରେ କବିଙ୍କ ଲେଖନୀ ଯେପରି
ଶବ୍ଦମୁଖୀ ହୋଇ ଉଠିଛି । ସବୁପଦ୍ମ ମନ ସ୍ଵପ୍ନ-
ବିଶ୍ଳେଷ ହୋଇଯାଏ ।

ବାସ୍ତା—

କଳ୍ପନା ବିଳାସର ସେପରି ସ୍ଫୁଟିତ ପ୍ରକାଶ ଶୈଳୀ
ସେହୁପରି ହୃଦୟସ୍ପର୍ଶୀ । ଶବ୍ଦ ବିନ୍ୟାସରେ
ଅଭିନବତ୍ୱ ଏ କାବ୍ୟର ବୈଶିଷ୍ଟ୍ୟ ।

ଚାରଣିକା—

କୋଣାର୍କର ଅମର ଚନ୍ଦ୍ର ଓ ଶିଳ୍ପୀ ଧରମାର
ଅଭୁତ କାରିଗରୀ ଏ କାବ୍ୟ ନାଟିକାର ବିଷୟବସ୍ତୁ ।

ଭଲଭର ଏଇ ଚରନ୍ତନ କାହାଣୀଟିକୁ କବି ଯେପରି
ଭାବରେ ଜୀବନ୍ୟାସ ଦେଇଛନ୍ତି ତାହା ତାଙ୍କର
ଏକାନ୍ତ ମୌଳିକ । ଭାଷା ସରସ ଓ ସଂକୀର୍ତ୍ତମୟ ।
ଭାବ-ସ୍ବାଧୀନ ଓ ସ୍ବତନ୍ତ୍ର ।

ଶେଳସାଥୀ—

ଶିଶୁକବିତା, ମନ ମତାଣିଆ କବିତାଗୁଡ଼ିକ ଶିଶୁ
ଚିତ୍ତକୁ ନୃତ୍ୟ ରସଳ କରାଏ ।

ଛିନ୍ନମସ୍ତା—

ବିଚ୍ଛିନ୍ନ ଉଲ୍ଲସର ଏକାକରଣ ଲାଗି ଉଦ୍‌ବୋଧନ
କରିବା ।

ପଞ୍ଜି ପୁଷ୍ପ—

ଗୀତଲି କବିତାର ସଞ୍ଚୟନ ।

କଳ-କଲ୍ଲୋଳ—

ପ୍ରକୃତିର ଗୀତ-କବିତା । ଭାବ ଓ ଭାଷା ଚମତ୍କାର ।

ଲଙ୍କାଯାତ୍ରୀ—

ସ୍ବପ୍ନାବସ୍ଥା ସଂହାରର ରୋମାଞ୍ଚକର ଭ୍ରମଣ କାହାଣୀ

ପଞ୍ଜୀଝରଣା—

ନାରୀ ଲହରେ ଲେଖା ଗୀତଲି କବିତା ।

ନବମାଳିକା—

ନବ-ମାଳିକା ପରି ଚିର ନବୀନ ।

ତାକ୍ ତମା ତମ୍ ତମ୍—

ଶିଶୁ କବିତାର ସଞ୍ଚୟନ ।

Printer—
B. Misra B. A.
THE NABABHARAT PRESS.
Cuttack—2
1952
